

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Jiří Tkadlec

Právní otázky komerčního a investičního bankovníctví

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Petr Kotáb

Katedra: Katedra finančního práva

Datum vypracování práce: Březen 2009

„Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval/a samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených“.

V Praze dne 31. 3. 2009

Rád bych touto cestou poděkoval JUDr. Petru Kotábovi za jeho cenné rady a připomínky, které mi poskytoval při konzultacích v průběhu psaní mé diplomové práce.

OBSAH:

Úvod	6
1. BANKOVNÍ PRÁVO OBECNĚ	8
1.1 Předmět, pojem a systém.....	8
1.2 Prameny bankovního práva	11
1.2.1 Ústavněprávní zakotvení bank.....	11
1.2.2 Normy Evropských společenství a mezinárodní smlouvy	11
1.2.3 Zákonná úprava.....	12
1.2.4 Předpisy podzákonné právní síly	13
1.3 Charakteristika banky	15
1.3.1 Ekonomická podstata banky	15
1.3.2 Právní vymezení banky	16
1.3.3 Bankovní licence.....	18
1.4 Základní funkce banky.....	20
1.4.1 Finanční zprostředkování	20
1.4.2 Vykonávání bezhotovostního platebního styku.....	21
1.4.3 Zprostředkování finančního investování	21
1.5 Bankovní systémy.....	22
1.5.1 Regulace bankovního systému.....	22
1.5.2 Charakteristika bankovního systému	23
1.5.3 Členění bankovních systémů	23
1.6 Centrální banka	27
2. OTÁZKY KOMERČNÍHO A INVESTIČNÍHO BANKOVNICTVÍ.....	29
2.1 Obchodní banky.....	29
2.1.1 Bankovního prostředí a jeho charakteristika	29
2.1.2 Bankovní prostředí v ČR.....	30
2.1.3 Charakteristika obchodních bank.....	31
2.1.4 Členění obchodních bank	33
2.2 Investiční bankovníctví.....	35
2.2.1 Modely začlenění investičního bankovníctví	36
2.2.2 Propojení bank a nefinančních firem	40
2.2.3 Model bankovníctví v ČR	41
2.3 Ochrana údajů v oblasti bankovníctví.....	44
2.3.1 Konflikt zájmů	44
2.3.2 Bankovní tajemství	45
2.3.3 Bankovní informace	47
3. ZMĚNY V SOUVISLOSTI S PŘIJETÍM SMĚRNICE MIFID.....	51
3.1 Vývoj před MiFID	51
3.2 MiFID obecně.....	52
3.3 Srovnání Zákona o podnikání na kapitálovém trhu v souvislosti s implementací MiFID před a po ní.....	55
3.4 KONFLIKT ZÁJMŮ	66
3.4.1 Historické hledisko	66
3.4.2 Úprava v ČR před implementací směrnice MiFID	67
3.4.3 Úprava po implementaci směrnice MiFID	70
3.4.3.1 Systém řešení střetu zájmů	71
3.4.3.2 Úprava osobních obchodů	74
ZÁVĚR.....	78

Seznam zkratek používaných v textu	81
Seznam použité literatury a pramenů	82
Seznam příloh:	83
Příloha č. 1: Seznam bank a poboček zahraničních bank působících na území ČR.....	84
Příloha č. 2: Seznam investičních společností působících na území ČR	86
Summary	87
Klíčová slova/ key words.....	89

Úvod

Téma mé diplomové práce zní „*Právní otázky komerčního a investičního bankovníctví*“.

Ještě než se ale zaberu do některých konkrétních aspektů této problematiky, je třeba vypořádat se z obecnými tezemi bankovníctví jako takového.

Je možné (a bylo by mi ctí), že tuto práci budou pročítat i laikové, tudíž se domnívám, že je nezbytné na začátku zmínit, co je to vůbec pojem samého „bankovníctví“, co je jeho předmětem a z jakých pramenů vychází právní úprava, která se na něj vztahuje.

Je více než zřejmé, že bankovníctví vychází především z ekonomické báze, proto se na začátku druhé kapitoly zabývám nejprve ekonomickou charakteristikou bank, a poté na ni navazuji pohledem z právního hlediska.

Jako student Právnické fakulty Univerzity Karlovy a nikoli Vysoké Školy Ekonomické bych se měl ve své práci spíše soustředit a zaměřit pouze na právní podstatu, ale myslím si, že v této oblasti jsou obě vědní disciplíny natolik spjaté, že je nelze úplně oddělit a zaměřit se pouze na jednu z nich a druhou nechat stranou.

O tom svědčí i kapitola třetí, v níž se zmiňuji o základních funkcích banky.

V kapitole čtvrté se konečně dostávám k bankovnímu systému, jeho regulaci a charakteristice jednotlivých typů bankovních systémů, které nám již v leccčem odkrývají a nastiňují problematiku propojení či oddělení (ve větší či menší míře) jednotlivých druhů bankovníctví. Nás samozřejmě zajímá propojení či oddělení bankovníctví komerčního a investičního.

Po krátkém exkurzu do centrálního bankovníctví v kapitole páté, jeho postavení, hlavních cílech a funkcích, se již v následující kapitole dostávám k charakteristice obchodních (komerčních) bank a jejich členění dle různých hledisek.

V kapitole sedmé pojednávám o investiční sféře, kde se v podkapitole o modelech začlenění vracím k charakteristice a typům bankovních systémů z kapitoly čtvrté a rozšiřuji o historický vývoj oddělení obou bankovních sfér v USA, které bylo pro tuto oblast tak typické a odkud se tento systém šířil do některých dalších zemí světa.

Ať dojde k úplnému propojení komerčních a investičních činností v čistě univerzálním systému, či k úplnému oddělení, vždycky to s sebou přináší výhody na jedné straně, ale i nevýhody na straně druhé. Ukazuje se, že je zde spousta problematických aspektů. Jedním z nejvýznamnějších je ochrana údajů a s tím spojený střet zájmů. Tuto otázku posuzuje

kapitola osmá. Stěžejní oblasti tvoří konflikt zájmů, dále povinnost uchování bankovního tajemství a podávání bankovních informací, vše při dodržení zákonných podmínek.

Rok 2007, resp. 2008 je rokem velkých změn nejen v oblasti bankovníctví, ale v oblasti trhu jako celku. Došlo k přijetí Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/39/ES o trzích finančních nástrojů (tzv. MiFID), kterou byly členské státy Evropské unie povinny k určitému datu implementovat do svých národních právních řádů. Tato směrnice zasáhla do různých oblastí našeho právního řádu, bylo nutno novelizovat Zákon o bankách, Zákon o kolektivním investování a další zákony. Nejvíce se implementace dotkla Zákona o podnikání na kapitálovém trhu, který musel být přeměněn dokonce z většinové části. Tuto změnu měla na starost novela č. 230/2008 Sb.

Kapitola devátá se zmiňuje nejprve obecně o Směrnici MiFID, o jejím dopadu a hlavních změnách, které s sebou přináší a následuje srovnání právě implementace Směrnice do Zákona o podnikání na kapitálovém trhu, jaké přináší změny oproti původní úpravě.

Následuje stěžejní část týkající se konfliktu zájmů, jak se změnila úprava po implementaci nové směrnice a směrnic, které ji provádějí.

1. BANKOVNÍ PRÁVO OBECNĚ

1.1 Předmět, pojem a systém

Nejprve je nutno si uvědomit, co se skrývá za pojmem „*bankovní právo*“, jakýže je jeho předmět a dále systematické rozlišení a organizace.

Bankovní právo je tedy jedním z nástrojů zabezpečování efektivního fungování bankovního systému. Samo zabezpečení realizace cílů a záměrů konkrétní bankovní politiky se děje prostřednictvím norem bankovních práva, ale i dalších (především makroekonomických a mikroekonomických) nástrojů, a to jak v oblasti emisního bankovníctví, tak i komerčního bankovníctví¹.

Předmět bankovního práva (předmět právní regulace), je tvořen společenskými vztahy, které vznikají v procesu postavení a činnosti jednotlivých druhů bank.

Jde o vztahy, které se týkají²:

- bankovní soustavy a jejich jednotlivých subjektů
- organizace a struktury bank
- práv a povinností fyzických a právnických osob
- pravidel samotné činnosti jednotlivých bankovních subjektů

Vztahy, jež jsou uvedeny výše, lze vhodně pojmenovat též jako vztahy bankovněprávní.

Tyto vztahy vznikají na základě právní úpravy bankovní činnosti, a to na základě všeobecně závazných norem na straně jedné a pak i norem vydávaných jednotlivými články bankovní soustavy na straně druhé.

Tyto vztahy se netýkají jen jedné oblasti bankovní činnosti a jen jednoho druhu subjektů, nýbrž vznikají v různých oblastech bankovní činnosti a mezi různými subjekty³.

Aby vztah (v našem případě bankovněprávní vztah) mohl být vztahem, musí jej tvořit určité, základní prvky.

¹ Balko L. Bankové právo, s. 79.

² Tamtéž.

³ Např. mezi centrální bankou a státem (reprezentovaným jeho orgány), mezi mezinárodními měnovými institucemi, komerčními bankami, jejich zahraničními korespondenčními bankami a v neposlední řadě také jejich klienty.

Základními prvky bankovněprávních vztahů tedy jsou: subjekt, objekt, obsah a právní skutečnosti.

Jedním ze subjektů je vždy banka. Přitom nezáleží, zda-li vykonává svoje působnosti v oblasti centrálního bankovníctví, anebo bankovníctví obchodního.

Objekt je dalším prvkem. Objektem bankovněprávních vztahů jsou peněžní prostředky. Právní vztahy mezi subjekty se totiž realizují buďto prostřednictvím peněz, anebo se peněz nutně týkají.

Třetím základním prvkem bankovněprávních vztahů je obsah. Tímto obsahem jsou práva a povinnosti určené bankovní právní normou.

Jsou to tedy bankovněprávní normy, ať už všeobecně závazné, či interní bankovní předpisy, které dávají subjektům určitá práva. Na druhou stranu ovšem vyžadují plnění povinností.

A konečně, právní skutečnosti vyvolávají, mění anebo končí bankovněprávní vztahy, a to právní události, anebo konkrétní právní úkony, jejichž okruh přesně vymezují jednotlivé druhy bankovněprávních norem.

Vedle základních prvků bankovněprávních vztahů nám vystupují i určité charakteristické znaky. Za charakteristické znaky těchto vztahů můžeme označit⁴:

- mezi subjekty je vždy minimálně na jedné straně banka, v některých případech jsou oběma subjekty pouze banky,
- předmětem bankovněprávního vztahu jsou peněžní prostředky, respektive vztahy vznikající v souvislosti s nimi,
- obsah bankovněprávních vztahů má charakter majetkový, vycházející z aplikace peněžních vztahů mezi subjekty;

Bankovní právo v českém právním pořádku je zatím součástí systému finančního práva⁵. V zásadě je možno bankovní právo označit za „*soubor právních předpisů, které upravují zákonné podmínky, způsob vzniku a právní postavení bank, případně jiných subjektů působících na úseku vykonávání bankovních činností*“⁶.

Mezi bankovněprávní normy se dost často zařazují i ty, které ústřední banka vydává na základě zákonného zmocnění s cílem podrobněji upravit některé instituty anebo procedury.

⁴ Balko L. Bankové právo, s. 80.

⁵ Bankovní právo existovalo i v Československu před 2.světovou válkou. Československé předválečné bankovní právo vymezovalo pojem bank a bankéřů, pojednávalo o jednotlivých bankovních obchodech (obchody depozitní, eskont směnek, obchody lombardní, hypoteční, clearing, nákup a prodej deviz atd.). Dále upravovalo právní poměry spořitelny a záložen a zahrnovalo i právní úpravu činnosti cedulové banky. Citace z Bakeš, M. a kol. Finanční právo. 4. aktualizované vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 18.

⁶ Balko L. Bankové právo, s. 81.

Přestože dodnes bankovní právo není samostatným právním odvětvím a doteď se považovalo za účelové seskupení právních norem z vícero odvětví právního pořádku, především finančního, obchodního a občanského práva, postupně dochází k jeho profilaci.

Pod systémem bankovního práva můžeme tedy rozumět vnitřní členění odvětví bankovního práva na ucelené soubory bankovněprávních norem vzhledem k jejich obsahu a příbuznosti jimi upravovaných vztahů⁷.

České bankovní právo je třeba členit na:

- soubor právních norem upravujících postavení, pravomoci a činnost centrální banky – emisní bankovníctví,
- soubor právních norem upravujících postavení, organizaci, strukturu, činnost a působnost obchodních bank,
- soubor mezinárodních právních norem přijatých na půdě Evropské unie;

⁷ Tamtéž.

1.2 Prameny bankovního práva

Prameny⁸ bankovního práva se člení obdobně jako prameny jiných právních odvětví do těchto kategorií:

1. Ústavněprávní úprava
2. Normy Evropských společenství a Mezinárodní smlouvy
3. Zákony
4. Předpisy podzákoné právní síly – nařízení vlády, právní předpisy ministerstev, vyhlášky a opatření ČNB atd.

Právní normy tvoří uspořádaný systém vyšších a nižších normativních aktů. Ze systematického členění právních pravidel vyplývá, že každá právní norma je odvozena od právní normy vyššího stupně, kdy nejvyšší stupeň právní síly má Ústava, resp. Ústavní zákony.

1.2.1 Ústavněprávní zakotvení bank

Ústavní zákon č.1/1993 Sb., Ústava České republiky, ze dne 16.prosince 1992, neřeší samozřejmě komplexní problematiku a právní úpravu oblasti bankovníctví.

V Hlavě šesté, článku 98, pojednává pouze o České národní bance.

V odstavci 1 článku 98 ustanovuje: *„Česká národní banka je ústřední bankou státu. Hlavním cílem její činnosti je péče o stabilitu měny; do její činnosti lze zasahovat pouze na základě zákona.“*

Odstavec 2 pak praví: *„Postavení, působnost a další podrobnosti stanoví zákon“*⁹.

1.2.2 Normy Evropských společenství a mezinárodní smlouvy

Dalším významným okruhem pramenů bankovního práva jsou prameny vycházející z mezinárodního aspektu bankovního práva, především jde o právní normy přijímané v rámci

⁸ „Prameny práva ve formálním smyslu jsou formy, které obsahují právní normy, dodávají obsaženým v nich pravidlům charakter práva. Pouze takové pravidlo chování, které má státem (resp. v mezinárodním právu společenství států) uznanou formu pramene práva, je právní normou.“ Citace z Gerloch A. Teorie práva, s. 74.

⁹ Ústavní zákon ČNR č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky (čl. 98 odst. 1, 2)

práva Evropských Společenství. Jedná se jednak o nařízení, která jsou od svého přijetí bezprostředně závazná a přímo aplikovatelná na území všech členských států EU, tedy i ČR. Dále pak to jsou směrnice, které nejsou závazné přímo, ale je třeba je implementovat do národních právních řádů ve lhůtě dvou let od jejich vydání.

Důležitým pramenem jsou zde tedy vedle vnitrostátních pramenů rovněž mezinárodní smlouvy.

Vzhledem ke koncepci dualismu uplatňované u nás (ale i ve většině jiných států) při konstrukci vztahu mezi právem vnitrostátním a mezinárodním, je zapotřebí u každé normy práva mezinárodního provést její recepci, tedy jakési převzetí do práva vnitrostátního¹⁰. Bez této recepcce nemohou být ustanovení mezinárodní smlouvy přímo vnitrostátně závazná. Recepcce u nás probíhá zpravidla formou inkorporace, tedy vtažením mezinárodní smlouvy do vnitrostátního práva, aniž by přitom ztrácela formu mezinárodního práva. Inkorporace u nás probíhá pomocí odkazovací klauzule, obecné anebo konkrétní, obsažené v Ústavě nebo jednotlivých zákonech, která ustanovením mezinárodní smlouvy propůjčuje bezprostřední vnitrostátní závaznost.

Zatímco dříve se česká inkorporační praxe opírala spíše o konkrétní odkazovací klauzule, tzv. euronovela Ústavy¹¹ vnesla obecnou inkorporační klauzuli, týkající se v podstatě veškerých významných mezinárodních smluv, přímo do textu Ústavy. Podle nového znění čl. 10 Ústavy jsou vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, součástí českého právního řádu a v případě rozporu s ustanovením zákona mají přednost před zákonem. Tedy euronovela výrazně posílila monistický přístup Ústavy k mezinárodním smlouvám¹².

1.2.3 Zákonná úprava

Jak již bylo řečeno, Ústava ČR se zmiňuje pouze o ČNB, jakožto centrální bance státu a další, již podrobnější, úprava týkající se bankovníctví je obsažena v řadě dalších zákonů a podzákonných předpisů.

¹⁰ Malenovský J. Mezinárodní právo veřejné, s. 465.

¹¹ Ústavní zákon č. 395/2001 Sb., kterým se mění ústavní zákon ČNR č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, ve znění pozdějších předpisů. Tento ústavní zákon nabyl účinnosti dnem 1. června 2002.

¹² Malenovský J. Mezinárodní právo veřejné, s. 472.

Zákony jsou dominujícím pramenem bankovního práva. Jsou to prvotní, obecně závazné předpisy vydávané zákonodárným sborem¹³. Ústavní normy stojí nad zákony, tudíž zákonné úpravy jim nesmí odporovat a musí s nimi být v souladu.

Ze základních zákonných úprav jmenujme alespoň tyto:

- Zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu,
- Zákon č. 15/1998 Sb., o dohledu v oblasti kapitálového trhu,
- Zákon č. 189/2004 Sb., o kolektivním investování,
- Zákon č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví a o změně některých souvisejících předpisů,
- Zákon č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech,
- Zákon č. 191/1950 Sb., směnečný a šekový,
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 530/1990 Sb., o dluhopisech, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 248/1992 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech,
- Zákon č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření,
- Zákon č. 591/1992 Sb., o cenných papírech,
- Zákon č. 61/1996 Sb., o boji proti legalizaci výnosů z trestné činnosti,
- a další.

1.2.4 Předpisy podzákoné právní síly

Zákony jsou prováděny předpisy podzákoné právní síly (prováděcí předpisy). Stejně jako zákony nesmějí odporovat Ústavě a ústavním zákonům ani mezinárodním smlouvám, tak podzákoné předpisy nesmějí odporovat zase zákonům a ani jiným právním předpisům.

Nařízení může vydávat na základě ústavního zmocnění vláda, aniž by přitom potřebovala výslovné zmocnění přímo v příslušném zákoně, ke kterému to které nařízení vydává. Nařízení se ovšem vyskytují spíše v jiných oblastech finančního práva (např. práva rozpočtového), tudíž se budeme soustředit na jiné prováděcí předpisy.

¹³ Bakeš M. a kol. Finanční právo, s. 22.

Poněkud specifická je normotvorná činnost České národní banky na poli finančního (potažmo bankovního) práva. ČNB v rámci plnění svých kompetencí ústředního správního úřadu vydává vyhlášky jakožto právní předpisy s všeobecnou závazností, publikované ve Sbírce zákonů. Vedle toho ve vymezených oblastech a na základě zákonného zmocnění může ČNB rovněž vydávat sekundární podzákonné normy nazývané opatření. Tato opatření jsou závazná jen pro banky a pobočky zahraničních bank. Opatření České národní banky nejsou publikována ve Sbírce zákonů, nýbrž jen ve věstníku ČNB¹⁴.

Příkladný výčet některých vyhlášek ČNB:

- Vyhláška č. 281/2008 Sb., o některých požadavcích na systém vnitřních zásad, postupů a kontrolních opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu,
- Vyhláška č. 139/2007 Sb., kterou se upravují podklady prokazující důvěryhodnost a zkušenost osob ve vedení finanční holdingové osoby,
- Vyhláška č. 347/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o finančních konglomerátech,
- Vyhláška ČNB č. 90/2006 Sb., kterou se stanoví náležitosti žádostí, oznámení a minimální výše finančních zdrojů poskytnutých pobočce zahraniční bankou;

¹⁴ V minulosti nebyla rozlišující hranice mezi vyhláškami a opatřeními ČNB tak ostrá a některá opatření mohla být (do 30.června 2002) ve Sbírce zákonů vyhlášována uveřejněním jejich plného znění nebo alespoň jejich vydání bylo ve Sbírce zákonů oznamováno. Na základě výslovné úpravy v zákoně č. 309/1999 Sb., o Sbírce zákonů a Sbírce mezinárodních smluv pozbývají taková opatření platnosti nejpozději dne 31.prosince 2003. Bakeš M. a kol. Finanční právo, s. 24.

1.3 Charakteristika banky

Při vymezování banky je třeba rozlišovat dva přístupy. První přístup vychází z ekonomické podstaty banky, druhý pak z legislativního vymezení. Přestože je nesporné, že právní vymezení banky musí vycházet z její ekonomické podstaty, nemusí být v úplném souladu. Některé instituce, jež sice naplňují ekonomické znaky banky, však z právního hlediska bankami být nemusí.

1.3.1 Ekonomická podstata banky

Základní přístup k vymezení banky vychází z její ekonomické podstaty. Pro výchozí vymezení banky budeme vycházet z pojetí univerzální banky. Pro toto pojetí je typická možnost provádět veškeré bankovní činnosti. V praxi ale existují banky, které se z různých důvodů mohou specializovat i jen na některé typy obchodů či klientů, nebo je naopak provádět nemusí. Vznikají tak různé druhy bank, jejichž činnost může být v důsledku toho značně rozdílná.

Při ekonomickém vymezení banky je třeba vycházet z ekonomických funkcí, které banky plní, přičemž je nutné brát v úvahu dva aspekty. Jak národohospodářský, tak i podnikohospodářský aspekt¹⁵.

Z národohospodářského hlediska je možné za základní funkci bank považovat v nejširším slova smyslu chápané zprostředkování pohybu peněžního kapitálu mezi různými subjekty v ekonomice¹⁶.

Takto pojatou základní funkci bank můžeme dále rozštěpit na dílčí funkce¹⁷:

- finanční zprostředkování v užším pojetí, to znamená získávání volného kapitálu od věřitelů a jeho poskytování dlužníkům,
- zprostředkování platebního a zúčtovacího styku,
- zprostředkování finančního investování na peněžním a kapitálovém trhu.

¹⁵ Dvořák P. Bankovníctví pro bankéře a klienty, s. 29.

¹⁶ To samozřejmě platí pro tržní ekonomiky, neboť úloha bank je v základě determinována ekonomickým systémem dané země. Zcela odlišná situace pak existovala v podmínkách centrálně plánované ekonomiky. Viz tamtéž.

¹⁷ Dvořák P. Bankovníctví pro bankéře a klienty, s. 30.

Druhý pohled je pohled podnikohospodářský, podle něhož jsou banky podniky, které provádějí bankovní obchody a jejichž výstupem jsou služby označované jako bankovní produkty.

Pokud bychom ale měli porovnat banky s podniky v jiných odvětvích ekonomiky, mají banky řadu specifických rysů, jejichž příčiny lze v obecné rovině odvodit z jejich podstaty jako *obchodníků s veřejnými penězi*. To má závažné důsledky (makro- i mikroekonomické)¹⁸.

Z makroekonomického hlediska je důležité, že banky rozhodují o alokaci významné části kapitálu v ekonomice. Mají tak velký význam z hlediska vývoje celé ekonomiky a jejich zdravé fungování je nezbytným předpokladem makroekonomické stability a prosperity celé ekonomiky.

Z mikroekonomického hlediska je třeba si uvědomit, že vysoký podíl cizích zdrojů banky je spojen s přijímáním vkladů od klientů, kteří mají jen omezenou možnost správně vyhodnotit zdraví banky. Případné problémy banky tak mohou zasáhnout široký okruh vkladatelů a mít tak nejen významný ekonomický, ale eventuálně i politický či sociální dopad.

Nicméně pořád i přes výše uvedené odlišnosti platí, že cíl činnosti banky je shodný jako u kteréhokoliv jiného podniku (maximalizace tržní ceny akcií či prostě maximalizace zisku).

1.3.2 Právní vymezení banky

Právní vymezení banky je upraveno v příslušných legislativních normách. Toto vymezení musí zcela jednoznačně definovat banku, aby bylo možno jednoznačně stanovit, zda-li daný podnik je bankou či bankou není. Právní vymezení není založeno na vymezení funkcí banky, ale definuje jen spíše určité znaky. Aby daný subjekt byl bankou, je nezbytné, aby tyto znaky splňoval¹⁹.

Zcela jednoznačné vymezení banky z právního hlediska je nezbytné, protože v současných moderních ekonomických systémech se na činnost bank v mnohých směrech vztahuje režim odlišný od podniků v jiných oblastech. Na jedné straně sice bankám stanovuje přísnější podmínky, toto zpřísnění ovšem na straně druhé vyvažuje určitými výhodami.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Dvořák P. Bankovníctví pro bankéře a klienty, s. 37.

Nejednoznačné právní vymezení banky by tedy mohlo dávat prostor ke zneužívání (využívání výhod při obcházení přísnějších pravidel a povinností).

Banky bývají obvykle definovány speciálními zákony, ve kterých je upravena oblast bankovníctví. V zemích EU podléhá tato oblast harmonizaci, jejíž základem je Směrnice o přístupu k činnosti úvěrových institucí a o jejím výkonu, která definuje banku, přesněji řečeno úvěrovou instituci jako „*podnik, jehož činnost spočívá v přijímání vkladů nebo jiných splatných peněžních prostředků od veřejnosti a poskytování úvěrů na vlastní účet*“²⁰.

Toto vymezení respektuje i náš zákon²¹, který stanovuje, že banky musí splňovat následující čtyři základní podmínky:

- jedná se o právnické osoby se sídlem v České republice, založené jako akciová společnost, které
- přijímají vklady od veřejnosti, přičemž vkladem se rozumí svěřené peněžní prostředky, které představují závazek vůči vkladateli na jejich výplatu. Přijímání vkladů od veřejnosti je vyhrazeno pouze bankám, protože jej nesmí provádět nikdo, kdo nemá bankovní licenci (pokud zvláštní zákon nestanoví jinak),
- poskytují úvěry, kterými se rozumí v jakékoliv formě dočasně poskytnuté peněžní prostředky,
- k výkonu činností uvedených v předchozích dvou bodech mají bankovní licenci.

Subjekt, který nespĺňuje výše uvedené čtyři znaky, není bankou a nesmí ani používat označení „banka“ nebo „spořitelna“. Toto označení, jeho překlady nebo slova od nich odvozená smí užívat v obchodní firmě pouze právnická osoba, které byla udělena bankovní licence, pokud není zřejmé ze souvislosti, v níž se toto označení používá, že tato osoba se nezabývá přijímáním vkladů a poskytováním úvěrů²².

Vedle již uvedených činností mohou banky, pokud je mají povoleny v udělené bankovní licenci, vykonávat další finanční (bankovní) činnosti, které vymezuje zákon²³.

Pokud je některá z těchto činností zákonem vázána na udělení povolení, potom lze takovou činnost povolit v bankovní licenci až poté, kdy bude takové povolení uděleno.

²⁰ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/12/ES ze dne 20. března 2000 o přístupu k činnosti úvěrových institucí a jejich výkonu.

²¹ § 1 odst. 1 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách.

²² § 3 ZoB.

²³ § 1 odst. 3 ZoB.

1.3.3 Bankovní licence

Aby se určitý subjekt mohl stát bankou, musí splnit podmínky pro získání bankovní licence. Nezbytnost tohoto speciálního povolení vyplývá z nutnosti chránit tento sektor před „nekvalitními“ subjekty. Případné problémy by totiž mohly mít dopad nejen na klienty těchto bank, ale i na ekonomiku jako celek.

Udělování bankovní licence je velmi účinným nástrojem bankovní regulace.

Bankovní regulace v rámci Evropské unie je z hlediska vstupu do odvětví založena na principu jednotné bankovní licence. Její základní princip spočívá v harmonizaci podmínek pro udělení licence. Tyto podmínky jsou tedy ve všech členských zemích stejné. Bankovní licence udělená v jednom členském státě je potom platná ve všech zemích EU.

Základní smysl jednotné bankovní licence je založen na tom, že pokud takovou licenci podle práva Evropských společenství banka se sídlem na území členského Evropské unie (domovský stát) získá, potom může působit jako banka na území jiného členského státu EU (hostitelský stát)²⁴.

Banka přitom může prostřednictvím své pobočky na území hostitelského státu vykonávat pouze takové činnosti, které jsou výslovně uvedené v příslušné legislativní normě²⁵ a bance na ně byla udělena v domovském státě licence.

Banky mohou být oprávněny k provozování těchto činností i bez založení pobočky, pokud jejich provozování nemá charakter trvalé hospodářské činnosti. Jedná se o činnosti spadající jak do komerčního, tak i do investičního bankovníctví. A tedy můžeme říct, že jednotná bankovní licence vychází z podmínek univerzálního bankovníctví²⁶.

Princip jednotné licence umožňuje bankovním a dalším ekonomickým subjektům využít licenci získanou v členském státě EU k podnikání v celém jejím prostoru.

Z hlediska bankovního prostředí v ČR je nejvýznamnější úprava činnosti poboček zahraničních bank. Podle informací ČNB v tomto režimu k 30.červnu 2008 podnikalo 15 bankovních institucí²⁷.

Přestože pobočky podnikající pod jednotnou licenci podléhají regulaci ve své domovské zemi, jejich podnikání na českém území přesto podléhá určitým pravidlům. Z pohledu regulatorního je základem Zákon o bankách č. 21/1992 Sb. v platném znění, který

²⁴ Dvořák P. Bankovníctví pro bankéře a klienty, s. 44.

²⁵ Seznam činností je vymezen v příloze I Směrnice EP a Rady 2000/12/ES, odkud byl přejat i do našeho zákona o bankách (§ 5d).

²⁶ Dvořák P. Bankovníctví pro bankéře a klienty, s. 45.

²⁷ [Http://www.cnb.cz](http://www.cnb.cz).

obsahuje v § 5a výčet povinností všech bankovních subjektů, které mají sídlo a jsou držiteli bankovní licence v jiném členském státě EU. Tento zákon dále dělí tyto instituce na ty, které v ČR hodlají provozovat trvalou hospodářskou činnost, a na ty, které tento atribut nenaplnují a pobočku zakládat nemusejí.

Subjekty podnikající v režimu jednotné licence musí dodržovat ustanovení, která mají chránit zákazníky (povinnost poskytnout informace o úvěrovém ratingu a povinnost zavést systém na vyřizování stížností klientů) a dále ustanovení, která mají zprostit od bankovního tajemství v odůvodněných případech, jako je např. trestní řízení.

V souladu s § 41 odst. 2 a 3 zákona o ČNB č. 6/1993 Sb. jsou pobočky povinny předkládat ČNB potřebné informace a podklady. Uvedené podklady jsou následně definovány ve sdělení ČNB, které je pravidelně aktualizováno.

Poměrně specifická je také problematika opravných položek. Ta je upravena ve vyhlášce pro banky č. 123/2007 z 15.května 2007 o pravidlech obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrových družstev a obchodníků s cennými papíry. Nicméně pobočky zahraničních bank nepodléhají tomuto předpisu, a proto jsou povinny tvořit opravné položky pouze v souladu se zákonem o účetnictví²⁸ a jeho prováděcími předpisy.

Jednotná licence sice nepřinesla dramatický nárůst bankovních subjektů na českém trhu, nicméně založení pobočky v režimu jednotné licence má své jasné výhody oproti založení dceřiné společnosti. Mírně tak snižuje bariéry vstupu na české území a poskytuje větší výběr všem případným zájemcům²⁹.

²⁸ Zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů.

²⁹ Šárovec R. Podnikání v rámci jednotné bankovní licence, s. 30.

1.4 Základní funkce banky

Banky v moderních tržních ekonomikách vykonávají rozličné funkce, ale jejich základními funkcemi jsou především:

1. finanční zprostředkování
2. vykonávání bezhotovostního platebního styku
3. zprostředkování finančního investování

1.4.1 Finanční zprostředkování

Banky realizují finanční zprostředkování na ziskovém principu. V jeho rámci se snaží umístit získaný kapitál tam, kde při zohlednění dané míry rizika přináší nejvyšší zhodnocení. Tento princip zabezpečuje to, že kapitál se bude přelévat do těch oblastí ekonomiky, kde je jeho zhodnocení nejvyšší a tím i nejefektivnější.

V rámci finančního zprostředkování transformují banky kapitál z různých hledisek. Tato transformace spočívá v tom, že banky peníze získané od svých vkladatelů, kteří se tím stávají věřiteli banky, poskytují dále dlužníkům v jiných formách. Mezi nejdůležitější formy transformace peněz³⁰, které vykonávají banky jako finanční zprostředkovatelé, patří:

- kvantitativní (denominační) transformace,
- časová transformace (transformace z hlediska doby splatnosti),
- teritoriální transformace,
- transformace z hlediska obchodovatelnosti,
- transformace z hlediska úvěrového rizika,
- a měnová transformace;

Finanční zprostředkovatelé poskytují i informační servis pro své klienty v široké řadě otázek z celé oblasti finančního trhu.

³⁰ Ditrichová J. Studijní materiály k předmětu bankovníctví, s. 84.

1.4.2 Vykonávání bezhotovostního platebního styku

Rychlé, bezpečné a levné vykonávání plateb mezi jednotlivými ekonomickými subjekty je jednou ze základních podmínek efektivně fungující tržní ekonomiky³¹. V platebním systému jednotlivých zemí, ale i v mezinárodním měřítku, sehrávají banky nezastupitelnou úlohu. I když nejsou jedinými subjekty, které platební styk realizují (např. činnost pošt).

V současné době je převládající formou bezhotovostní platební styk. Banky vedou běžné účty velkého počtu svých klientů a vykonávají vzájemné platby jednoduchým účetním převodem anebo pomocí různých platebních nástrojů bez potřeby převodu hotovostních peněz.

1.4.3 Zprostředkování finančního investování

Banky sehrávají významnou roli při zprostředkování finančního investování. Na jedné straně pro své klienty provádějí emisi cenných papírů, na druhé straně i jejich nákupy, popř. jiné obchody s nimi³².

³¹ Dvořák P. Bankovníctví pro bankéře a klienty, s. 36.

³² Např. obchody s finančními deriváty, úschova a správa aktiv atd.

1.5 Bankovní systémy

1.5.1 Regulace bankovního systému

Bankovní systémy v zemích s tržní ekonomikou jsou regulovány ze strany státu. Stát tuto pravomoc někdy úplně a někdy jen částečně svěruje především centrální bance. Kromě této banky stát regulací bank pověřuje i další specializované instituce.

Pojem regulace však nemůžeme brát jen jako přímé administrativní zásahy do činnosti bank. Naopak, jedná se především o regulaci prostřednictvím nepřímých nástrojů. Mezi hlavní cíle regulace bankovních systémů patří³³:

- prosazování cílů měnové politiky
- bezpečnost, důvěryhodnost, efektivnost a ve vztahu k zahraničí konkurenceschopnost bankovního systému v zemi
- určení pravidel fungování peněžních a kapitálových trhů
- ochrana klientů před nečestnými praktikami

Část regulace se zakládá na určování základních kritérií na přidělení oprávnění na bankovní činnost a druhou část tvoří dohled.

S nárůstem dlužnické krize rostou také rizika a nejistota v bankovní sféře, proto se nelze spoléhat jen na schopnost samoregulační činnosti bank³⁴.

Velmi důležitým faktorem účinnosti regulace bank je koordinace činnosti regulace a prevence před přílišnou rizikovostí operací bank.

Dokonalý systém bankovní regulace neexistuje. Banky je ovšem třeba regulovat, ale nesmí jít o systém založený pouze na administrativních zásazích.

Vše je otázkou vhodné bankovní legislativy, na kterou jsou v tomto ohledu kladeny nemalé nároky.

³³ Balko L. Bankové právo, s. 43.

³⁴ Např. v USA na konci 80.let nastala velká bankovní krize, spojená s úpadkem bank a vážným ohrožením další existence institucí pojišťujících vklady. Došlo zde k velkým finančním ztrátám a k celkovému poklesu prestiže amerického bankovního systému ve světě.

1.5.2 Charakteristika bankovního systému

Pod bankovním systémem rozumíme souhrn bank, které působí v určitém teritoriu, zpravidla v určité zemi, jejich vzájemné vazby a vazby k okolí³⁵. Při vymezování bankovního systému je třeba vymezit okruh institucí, které zahrnujeme do bankovního sektoru.

Přístup v tomto směru nebývá jednotný, což kromě jiného ztěžuje i porovnání bankovních systémů jednotlivých zemí. Při vymezování bankovního systému se můžeme střetnout s dvojitým přístupem:

- v užším smyslu se bankovního systému řadí pouze instituce, které jsou bankami podle příslušného bankovního zákona,
- v širším smyslu se do bankovního systému zařazují i některé další finanční instituce;

V posledním desetiletí se hranice mezi bankami a nebankovními finančními institucemi čím dál víc stírají. Některé bankovní produkty se snaží poskytovat i nebankovní instituce a naopak banky poskytují i jiné než typicky „bankovní“ produkty. To je obvykle vedeno snahou vyhnout se přísným regulačním pravidlům upravujícím režim fungování a činnosti bank.

1.5.3 Členění bankovních systémů

Bankovní systémy mohou být v jednotlivých zemích uspořádány podle různých zásad. Klasifikace bankovních systémů vychází z hlediska, jaké bankovní obchody mohou jednotlivé banky nabízet:

- podle toho, zda existuje v daném bankovním systému centrální banka se svými makroekonomickými funkcemi, rozdělují se bankovní systémy na jednostupňové a dvojestupňové³⁶.
- podle rozsahu oprávnění jednotlivých bank vykonávat bankovní obchody anebo podle institucionálních vazeb mezi obchodním a investičním bankovníctvím členíme bankovní systémy na univerzální a specializované (oddělené)³⁷.

³⁵ Balko L. Bankové právo, s. 44.

³⁶ Dvojestupňová bankovní soustava se zakládá na oddělení makroekonomické funkce, kterou zabezpečuje centrální banka, a mikroekonomické funkce, která je doménou sítě obchodních bank. Hlavním cílem centrální banky je obvykle dosažení měnové stability, obchodní banky vykonávají svoji činnost na ziskovém principu. Viz tamtéž.

Uvedené členění je ovšem všeobecné a nevyjadřuje reálně existující bankovní systémy. Dle toho, jaké bankovní obchody mohou jednotlivé banky v daném bankovním systému nabízet, je dle L. Balka³⁸ možno vyčlenit 5 základních typů bankovních systémů:

1.5.3.1 Univerzální bankovní systém

Za základ tohoto systému se všeobecně považují univerzální banky, které mohou vykonávat všechny bankovní obchody včetně emise bankovek (proto také bývá tento systém označován jako „plně univerzální“). V těchto systémech chybí institucionálně oddělená centrální banka se standardními makroekonomickými funkcemi. Proto tento systém můžeme, na rozdíl od ostatních systémů, jako jediný označovat za jednostupňový.

Historicky se tento systém uplatňoval v různých politicko-ekonomických zřízeních, z čehož vyplývaly jeho 3 základní varianty:

- systém, který fungoval na začátku rozvoje bankovníctví,
- systém, který byl zavedený v zemích s centrálně plánovanou ekonomikou³⁹,
- systém, který je základem teorie tzv. svobodného (volného) bankovníctví⁴⁰;

1.5.3.2 Systém centrální banka – univerzální obchodní banky

Zde na jedné straně stojí pouze centrální banka se svými specifickými úlohami, včetně výhradního práva emitovat bankovky, a na druhé straně síť univerzálních bank, které činí prakticky všechny druhy bankovních obchodů s výjimkou emise bankovek. Pro univerzální bankovní systém je typické personální, účetní a podobné propojení mezi jednotlivými činnostmi banky včetně činnosti obchodního a investičního bankovníctví. Z hlediska podílu na trhu existuje v tomto systému několik málo velkobank (nikoli však jen několik bank).

³⁷ Někdy se vyčleňuje i model smíšeného bankovního systému (srovnej např. Musílek 1996), který je založen na oddělení komerčního a investičního bankovníctví, nicméně hranice nejsou tak striktní (např. komerční banka může mít 100% dceřině společnosti provádějící investiční obchody – jako příklad se uváděly bankovní systémy Itálie či Maďarska). Viz tamtéž.

³⁸ Balko L. Bankové právo, s. 45 a n.

³⁹ Dominantní úlohu v tomto bankovním systému sehrávala státní monobanka, v kterém se spojilo řízení měnového vývoje i mikroekonomická funkce založená na zprostředkování shromažďování finančních prostředků mezi jednotlivými ekonomickými subjekty a poskytování dalších bankovních produktů. Převážná činnost banky v obou těchto sférách byla podmíněna direktivním centrálním plánem. Na těchto principech fungoval do roku 1990 i bankovní systém v ČR. Viz tamtéž.

⁴⁰ Tzv. free banking.

Pro podrobnější výklad hlavních výsad a problémů univerzálního bankovního systému viz kap. 7.1.1 Model univerzálního bankovníctví.

Současná úprava bankovníctví v rámci EU, která obsahuje i uznávání bankovních licencí, resp. princip jednotné bankovní licence, vychází de facto z tohoto typu univerzálního bankovního systému.

1.5.3.3 Systém centrální banka – obchodní banky – realitní banky

Oproti předchozímu typu bankovního systému je univerzalita bank zúžena o realitní bankovníctví, resp. financování nemovitostí je svěřeno realitnímu bankovníctví, hlavně v podobě institucí typu hypotečních bank a stavebních spořitelen.

Smyslem vyčlenění realitního bankovníctví z univerzálních bank je úsilí snížit riziko těchto obchodů a chránit tak klienty, kteří budou do těchto bank vkládat svoje úspory. Vyšší důvěra v tyto instituce potom vytváří předpoklady pro stabilitu tohoto segmentu bankovního trhu a zároveň jim umožňuje získávání zdrojů za relativně výhodných podmínek.

Typickým příkladem uvedeného bankovního systému je německý bankovní systém a na stejných zásadách se zakládá i systém skandinávského či holandského bankovníctví⁴¹.

1.5.3.4 Systém centrální banka – obchodní banky – investiční banky

Podstatou tohoto systému je institucionální oddělení obchodního a investičního bankovníctví. Zatímco pod obchodním bankovníctvím chápeme obvykle bankovní činnost zaměřenou hlavně na přijímání vkladů a poskytování úvěrů, jakož i zprostředkování platebního styku, chápání investičního bankovníctví není v této souvislosti jednotné. Existují dva základní přístupy:

- první zužuje investiční bankovníctví pouze na otázku majetkových účastí. Obchodní banky tak mohou vykonávat všechny druhy bankovních činností,

⁴¹ Můžeme sem zařadit i náš bankovní systém, který ale ve vyčlenění realitního bankovníctví není důsledný, protože dokud mohou stavební spoření vykonávat výhradně speciální stavební spořitelny, hypoteční bankovníctví není ze zákona institucionálně odděleno a mohou ho na základě udělené speciální licence jako osobitý produkt poskytovat univerzální banky.

kromě emise bankovek, včetně obchodu s cennými papíry, nemohou však nabývat majetkové účasti (akcií jiných firem)⁴²;

- druhý přístup chápe investiční bankovníctví širěji a zahrnuje do něj i obchody s cennými papíry včetně emisních obchodů, úschovy a správy cenných papírů. Obchodní banky mají v tomto případě zakázáno nejen vlastnit majetkové cenné papíry, ale i obchodování s nimi⁴³;

Oddělení komerčního a investičního bankovníctví může vyplývat i z legislativní úpravy např. bankovníctví v USA, může však být i výsledkem ustálených zvyků a tradic jako např. ve Velké Británii.

Všeobecně je ale možné zdůraznit, že vývoj v zemích s odděleným bankovníctvím znamená odchod od striktních pravidel oddělujících obchodní a investiční bankovníctví a spíše směřuje k univerzalitě bankovníctví, při zachování určitých pozitivních prvků odděleného systému⁴⁴.

1.5.3.5 Systém centrální banka – obchodní banky – investiční banky – realitní banky

Tento bankovní systém je kombinací dvou předchozích typů a zohledňuje v sobě motivy pro institucionální oddělení jak realitního bankovníctví, tak i bankovníctví investičního.

Na tomto principu byl zaveden systém v Itálii v roce 1935, ve Francii 1945, Japonsku 1946 a Španělsku v roce 1962.

⁴² Tento model byl zaveden např. v Belgii v roce 1933.

⁴³ Tento model je typický pro anglosaské bankovníctví. V čisté podobě byl zaveden po velké hospodářské krizi Glass-Steagallovým zákonem v USA. Více viz kapitola 7.1.2 této práce.

⁴⁴ Viz kap. 7. Investiční bankovníctví.

1.6 Centrální banka

Zatímco banky jsou v podstatě mikroekonomické subjekty (podniky, i když s určitými specifiky a odlišnostmi) zaměřené na maximalizaci zisku a tržní hodnoty vlastního kapitálu, centrální banka⁴⁵ se od těchto (komerčních bank) zásadně odlišuje.

Posláním centrální banky spočívá v oblasti makroekonomické⁴⁶. Základním cílem je péče o zdravý měnový vývoj a o stabilitu měny. Tu je třeba chápat ve dvou rovinách:

- vnitřní stabilita měny – je vyjadřována mírou inflace
- vnější stabilita měny – ta se odráží ve vývoji měnového kurzu dané měny k zahraničním měnám

V některých zemích je tento cíl ukládán centrální bance zákonem jako jediný, v jiných zemích může zákon diktovat i cíle jiné, širší, neboť měnový vývoj je úzce spojen s celkovým ekonomickým vývojem dané země.

Centrální bankou v České republice je Česká národní banka, která vznikla z do té doby existující Státní banky Československé v souvislosti s rozdělením bývalé Československé federativní republiky.

V České republice je základní postavení centrální banky dáno Ústavou, která zaručuje nezávislost České národní banky. Dále je její postavení upřesněno v zákoně o ČNB⁴⁷, který zakotvuje cíle centrální banky, nástroje, pravomoci, principy hospodaření apod.

Hlavní cíl ČNB je formulován v souladu s principy fungování centrálních bank v rámci EU jako péče o cenovou stabilitu⁴⁸. ČNB je ovšem dána širší odpovědností za ekonomický vývoj, protože „pokud tím není dotčen její hlavní cíl, ČNB podporuje obecnou hospodářskou politiku vlády vedoucí k udržitelnému hospodářskému růstu.“

Funkce⁴⁹, které centrální banka plní v ekonomice, vyplývají z jejího základního cíle. K plnění svých funkcí využívá ČNB různých přímých⁵⁰ a nepřímých⁵¹ ekonomicko-právních nástrojů.

⁴⁵ Centrální banka bývá označována i jako emisní, ústřední či starším názvem cedulová banka.

⁴⁶ Dvořák P. Bankovníctví pro bankéře a klienty, s. 143.

⁴⁷ Zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších novel.

⁴⁸ § 2 zákona o ČNB.

⁴⁹ Např. emise hotovostního oběživa, banka pro ostatní banky, banka státu, provádění měnové politiky, bankovní regulace a dohled a další.

⁵⁰ Např. pravidla likvidity, úvěrové kontingenty, povinné vklady, doporučení, výzvy, dohody atd.

⁵¹ Např. diskontní sazba, povinné minimální rezervy, operace na volném trhu, reeskont směnek, lombardní úvěr, konverze a slapy, intervence devizového kurzu aj.

Úkolem této práce není dlouze rozebírat všechny aspekty a oblasti centrálního bankovníctví, proto se dále zaměřím více již jen na oblast bankovníctví obchodního, popř. investičního.

2. OTÁZKY KOMERČNÍHO A INVESTIČNÍHO BANKOVNICTVÍ

2.1 Obchodní banky

2.1.1 Bankovního prostředí a jeho charakteristika

Banka je podnikem a bankovníctví jednou z oblastí podnikání. Vzhledem k významným specifikům bankovníctví je však třeba modifikovat pro ně do určité míry obecně platný režim podnikání a stanovit odlišná pravidla.

Toto prostředí upravené příslušnými speciálními zákony a jinými normami můžeme označovat jako bankovní prostředí⁵².

Přestože se objevuje častá kritika nadměrné regulace v bankovníctví, je dnes obecný trend ve vyspělých zemích bankovní regulaci zpřesňovat a v mnohých směrech i zpřísňovat.

Trendy ke globalizující se světové ekonomice se odrážejí ve sjednocování podmínek pro podnikání bank. Banka pro mezinárodní platy se sídlem v Basileji⁵³ vydává doporučení pravidel pro podnikání bank, jejich regulaci a dohled. Vzhledem k mezinárodní prestiži této banky jsou tato doporučení základem pravidel platných ve většině vyspělých zemí. V rámci Evropské unie se řada těchto pravidel promítá do příslušných směrnic a pro členské země nabývají závazný charakter.

Bankovní prostředí je ve srovnání s obecnými podmínkami podnikání přísnější⁵⁴:

- případné problémy bank mají závažné dopady na chod ekonomiky, neboť zdravý a důvěryhodný bankovní systém je jedním ze základních podmínek efektivního fungování tržní ekonomiky,
- přes banky v různých formách protéká velký objem peněz a je třeba zabránit jejich zneužití,

⁵² Dvořák P. Bankovníctví pro bankéře a klienty, s. 185.

⁵³ Bank for International Settlements, BIS.

⁵⁴ Tamtéž.

- je třeba chránit klienty bank, zejména v případech, kdy vstupují do věřitelského vztahu vůči bance, neboť běžní klienti objektivně nemohou posoudit rizika spojená s danou bankou;

Specifika bankovního prostředí se potom projevují v regulování vstupu do odvětví, jsou stanovena speciální pravidla pro činnost bank, banky dále podléhají měnově politickým nástrojům centrální banky, pravidlům regulatorního orgánu a vztahuje se na ně zákonný systém povinného pojištění vkladů.

Na druhé straně však banky mají i některé možnosti, nedostupné nebankovním subjektům (např. možnost provádět obchody na peněžním trhu s centrální bankou či s jinými bankami, přímé zapojení do mezibankovních platebních systémů atd.).

Bankovní prostředí vymezeno nejen právními normami týkajícími se obecně podnikatelského prostředí v ekonomice, ale upravují ho i právní normy specifické pro oblast bankovníctví. Základ je v zákonných normách upravujících činnost bank, které jsou konkretizovány vyhláškami a opatřeními regulatorního orgánu. Bankovní prostředí ovlivňují i právní normy týkající se některých bankovních produktů a také úprava měnově politických nástrojů centrální banky a způsob jejich praktického uplatňování.

2.1.2 Bankovní prostředí v ČR

Od 1.května 2004 je Česká republika členem Evropské unie a bankovní prostředí v ČR je tímto členstvím determinováno.

Legislativa v oblasti bankovníctví podléhá harmonizaci, která je v podmínkách jednotné bankovní licence nezbytná. Pokud totiž banka může na základě licence získané v jednom členském státě EU provozovat svoji činnost po celé Unii, není možné, aby podmínky pro získání licence a pro činnost bank byly v jednotlivých zemích významněji odlišné⁵⁵.

Základní rámec prostředí, ve kterém působí banky v České republice, je vymezen zákonem o bankách. Bankovní prostředí významným způsobem ovlivňuje také Česká národní banka, jejíž pravomoci vymezuje zákon o ČNB. Principy činnosti stavebních spořitelien jako segmentu specializovaného bankovníctví upravuje navíc zákon o stavebním spoření⁵⁶.

⁵⁵ Dvořák P. Bankovníctví pro bankéře a klienty, s. 187.

⁵⁶ Přestože spořitelni a úvěrní družstva nejsou u nás bankami, v širším pohledu je možné je do bankovního systému zahrnout, viz zákon č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech.

Obecné podmínky stanovené zákonem o bankách, resp. zákonem o ČNB, jsou dále konkretizovány navazujícími vyhláškami a opatřeními, které vydává Česká národní banka, popř. další subjekty⁵⁷.

Činnost bank významně ovlivňují i některé další zákony, které však nejsou omezeny institucionálně, ale vztahují se na určité činnosti (na tyto navazují prováděcí vyhlášky, které konkretizují v nich zakotvená pravidla):

- zákon č. 61/1996 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti,
- zákon č. 124/2002 Sb., o převodech peněžních prostředků, elektronických platebních prostředcích a platebních systémech (zákon o platebním styku),
- zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu,
- zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví.

Prostředí pro podnikání bank je determinováno i právními normami, které upravují jednotlivé bankovní produkty.

2.1.3 Charakteristika obchodních bank

Obchodní banky jsou instituce, které obchodují s penězi. Základními operacemi, které vykonávají, jsou operace depozitní (shromažďování vkladů) a úvěrové (poskytování úvěrů). Pojem obchodní banka je však pojmem všeobecným, který v sobě zahrnuje různé druhy a typy bank. V tržních ekonomikách banky v podstatě nejsou při těchto dvou druhích operací nijak omezeny.

Obchodní banky jsou základním článkem bankovních soustav a jejich rozhodujícími klienty jsou velké a střední průmyslové a obchodní společnosti.

V bankovní soustavě se jejich postavení od centrální banky odlišuje. Poskytují služby podnikatelskému sektoru, obyvatelstvu, samosprávným orgánům, zkrátka všem právnickým a fyzickým osobám, na komerční bázi. To znamená, že jsou zaměřeny podnikatelsky. Jejich cílem je dosahovat zisk, přesto však jejich smyslem zůstává i uspokojování potřeb svých klientů a podpora podnikatelských aktivit v určitých oblastech (příp. pro vybraný druh klientů).

⁵⁷ Např. Ministerstvo financí.

Obchodní banky jsou velmi adaptabilní na změny podmínek a hlavně požadavky klientů. To vše bankám umožňuje vysoký stupeň zapojení výpočetní techniky do bankovních operací a jejich elektronizace, rychlý rozvoj nových platebních a úvěrových nástrojů a profesionální přístup ke klientům⁵⁸.

Ve své činnosti se řídí určitými základními zásadami⁵⁹:

Za prvé, zásada rentability, resp. výnosnost bankovních činností znamená maximalizaci výnosů při minimálních nákladech. Výnosnost je hlavním motivem činnosti obchodních bank, a proto i v praxi velmi často dochází ke značně riskantním operacím a následně i k těžkostem, které mohou vést až k ochromení další činnosti nebo dokonce k zániku banky. Jedním z hlavních cílů regulace bankovní činnosti ze strany centrální banky a jejího orgánu dozoru je proto prevence předcházení takovým situacím.

Druhou zásadou je zásada likvidity, ta vyjadřuje schopnost dostát svým závazkům vůči klientům v kterémkoliv okamžiku. Likvidita je v určitém rozporu s výnosností a najít optimální soulad mezi těmito dvěma zásadami je problém, který trvá tak dlouho, jako banky samy. Systém regulace obchodních bank v tržních ekonomikách vždy zahrnuje i pravidla, které se týkají požadavku na likviditu.

Pohled na likviditu prošel historickým vývojem a i v současnosti existují různé názory⁶⁰. Všechny teorie mají ale shodné závěry spočívající v tom, že při regulaci likvidity je potřebné podřídit permanentní kontrole výši rezerv a že obchodní banky musí věnovat pozornost i struktuře rezerv⁶¹.

Na regulaci likvidity obchodních bank ze strany centrální banky jsou určeny dva nástroje, a to – povinné minimální rezervy a závazné pravidla likvidity, které byly uvedeny při nástrojích používaných centrálními bankami.

Třetí je pak zásada jistoty. Každá bankovní operace je do určité míry spojena s rizikem. Mezi nejvýznamnější rizika patří:

- úvěrové a úrokové riziko,
- devizové riziko,
- inflační riziko;

Přes úvěrové a úrokové riziko, devizové a inflační riziko existuje ještě například i riziko nesprávného zúčtování platby, přeplacení zfalšovaného šeku, politické nestability v zemi, nesprávného řízení bankovní činnosti a mnoho dalších.

⁵⁸ Balko L. Bankové právo, s. 37.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Např. teorie přemístění, teorie očekávaného příjmu, teorie řízení pasiv atd.

⁶¹ Balko L. Bankové právo, s. 38.

Banky se snaží čelit rizikům různými formami zabezpečení a přitom využívají i možnost pojištění svých činností v komerčních pojišťovnách.

2.1.4 Členění obchodních bank

Obchodní banky můžeme členit z různých hledisek, např. podle právní formy, podle druhu jejich činnosti atd.

2.1.4.1 Podle právní formy

Z hlediska právní formy lze obchodní banky rozdělit takto:

- akciová společnost - nejrozšířenější forma existence obchodních bank. Jsou to všechny nejvýznamnější světové banky, přičemž jde o mezinárodní banky se širokou sítí filiálek, zastupitelstev, sesterských a dceřiných bank. Jejich základní jmění a kmenový kapitál je tvořen emisí akcií;
- nově také společnost s ručením omezeným⁶²;
- banka jednoho majitele – nejde úplně o právní formu, banky jednoho majitele existují jako pozůstatky původního komerčního bankovníctví, přičemž jde obvykle o malé rodinné banky; dnes se prakticky již nevyskytují;

2.1.4.2 Podle druhu jejich činnosti

Z hlediska zaměření činnosti se obchodní banky mohou dále rozdělit na univerzální a specializované banky⁶³ (wholesale vs. retail banking = velko vs. maloobchodní bankovníctví).

Univerzálními bankami jsou ty, které obvykle vykonávají na základě povolení centrální banky všechny druhy bankovních operací. Přes definici jejich činnosti v povolení na bankovní činnost nemusí vykonávat všechny druhy operací pro všeobecnou klientelu, ale mohou si vybrat jen určitý okruh klientů, pro které činí všechny operace apod. Jde o jejich právo na základě povolení, nikoli povinnost.

⁶² § 6 odst. 1 zákona č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, od novely č. 230/2008 Sb.

⁶³ Balko L. Bankové právo, s. 41.

Specializované bankovní subjekty si vybírají určitý okruh bankovních služeb. Toto vymezení vychází z jejich obchodního plánu, který si osvojí i centrální banka, když uděluje specializované bance povolení na činnost. Specializované banky vznikají buď jako samostatné banky, nebo jich kapitálově ovládají univerzální banky, které je takto mohou i zakládat v rámci komplexního záběru poskytování služeb nejčastěji v kontextu holdingových sdružení velkých bank.

Druhy specializovaných bank:

- investiční banka – dle zákona není bankou, ale může provádět různé činnosti, viz níže,
- hypoteční banka – poskytuje dlouhodobé úvěry zajištěné nehmotným majetkem dlužníka (pozemky, budovy atd.)
- spořitelna – u nás jde v podstatě o banku, může plnit i funkci investiční banky,
- stavební spořitelna – poskytuje účelově vázané úvěry, kde v rámci stavebního spoření jsou státní podporou uměle navyšovány úroky,
- úvěrové družstvo – také prozatím u nás není považováno za banku, je rozsahem i bilanční sumou menší než banka, má také menší požadavky na základní kapitál a majiteli jsou členové družstva, kteří vytvořili kapitál na základě svých vkladů, který zhodnocují poskytováním úvěrů,
- další (dnes již spíše historické) druhy bank;

2.2 Investiční bankovníctví

Vymezit investiční bankovníctví (investment banking) není jednoduchou záležitostí, je interpretováno v různých publikacích v různém pojetí. Investiční bankovníctví definuje odborná česká literatura následujícím způsobem:

„Investiční bankovníctví zahrnuje transakce, které jsou prováděny s cennými papíry, finančními deriváty a ostatními instrumenty privátních finančních trhů⁶⁴.“ Zákon o bankách, pak v § 19b odst. 4 definoval, jaké činnosti jsou považovány za investiční obchody. Jednalo se o investování do cenných papírů, obchodování s nimi, obchodování s právy spojenými s cennými papíry nebo od nich odvozenými, účast na vydávání cenných papírů a poskytování souvisejících služeb a obhospodařování cenných papírů včetně poradenské činnosti. Tato definice však již není úplně na místě, § 19b odst. 4 byl zrušen.

Do investičního bankovníctví tedy zahrnujeme:

- emisní obchody
- vlastní a zprostředkovatelské obchody s investičními instrumenty
- depotní obchody
- majetkovou správu
- fúze a akvizice (mergers and acquisitions)

Investiční bankovníctví obsahuje především zprostředkovatelské obchody na účet zákazníků, naopak v komerčním bankovníctví (commercial banking) převládají obchody na vlastní riziko, tj. na účet banky.

V posledních letech se neustále zvyšuje význam obchodů s cennými papíry i jinými nástroji užívanými na finančních trzích. Na těchto trzích roste úloha subjektů, které tyto obchody zprostředkovávají. Jsou to především banky, ale i jiní obchodníci, drobní investoři sem zpravidla nemají přímý přístup. Zdrojem zisku v investičním bankovníctví je zprostředkovatelská provize, popř. rozdíl mezi nákupním a prodejním kurzem, marže s rozdílem aktivních a pasivních úrokových obchodů.

Do investičního bankovníctví sice zahrnujeme také vlastní obchody bank prováděné s cennými papíry, které banky provádějí z hlediska likvidity, rozložení rizika aktivních obchodů i rentability, ale rozsahem zpravidla nepřevyšují obchody zprostředkovávané pro klienty.

⁶⁴ Revenda, Z., Mandel, M., Kodera, J., Musílek, P., Dvořák, P., Brada, J. Peněžní ekonomie a bankovníctví, s. 164.

Banky jsou zákonem omezovány, především v nákupu cenných papírů na vlastní účet, z důvodu vysokého rizika na finančních trzích, stejně tak se týká i finančních derivátů. Centrální banka i právní předpisy nutí banky k vytváření rezerv na tyto obchody.

Právní úprava investičního bankovníctví vycházela ze zákona č. 591/1992 Sb., o cenných papírech⁶⁵, ale po zrušení částí tři až pět tohoto zákona přešla úprava do zákona o bankách a zákona o podnikání na kapitálovém trhu.

2.2.1 Modely začlenění investičního bankovníctví

Ve vyspělých státech můžeme rozlišit několik modelů začlenění investičního bankovníctví, které jsou výsledkem velkého počtu faktorů. Mezi tyto modely řadíme:

- model univerzálního bankovníctví,
- model segmentovaného bankovníctví (striktního oddělení investičního a komerčního bankovníctví),
- smíšený model bankovníctví;

2.2.1.1 Model univerzálního bankovníctví

Univerzální bankovníctví je reprezentováno bankovním systémem, ve kterém univerzální banky provádějí pod jednou střešou komerční i investiční obchody⁶⁶. Přijímají vklady, poskytují úvěry, obchodují s cennými papíry na vlastní i cizí účet, angažují se v emisních obchodech, nabízejí svým klientům majetkovou správu, zabezpečují platební styk a realizují mnoho dalších obchodů finančně-pojišťovací povahy.

Univerzální banky jsou charakteristické účetním propojením komerčního a investičního bankovníctví. Existuje téměř volný tok informací mezi komerčními a investičními odděleními univerzální banky. Tyto rozdílné složky banky bývají propojeny i personálně.

Již řadu let se vedou odborné diskuze o výhodách a nevýhodách tohoto modelu.

⁶⁵ Tento zákon definoval podmínky, které musí splnit žadatel o licenci, žádost se podává ministerstvu financí, povolení se uděluje po splnění věcných personálních předpokladů pro výkon činnosti (např. Komerco, Patria Finance, banky).

⁶⁶ Tento model je využíván u nás a ve střední Evropě, je charakteristický pro Rakousko, Německo a Švýcarsko.

Podle německých ekonomů⁶⁷ je model výhodný pro klienty bank. V univerzální bance má klient možnost získat celou paletu nabízených služeb – od vedení účtů, zprostředkování platebního styku, přes poskytnutí úvěru, poradenství až po zprostředkování operací s cennými papíry.

Klienti získávají všechny služby pod jednou střechou a tím šetří čas. Finančními prostředky ze svých kont mohou disponovat v jakékoliv pobočce své banky v tuzemsku i v zahraničí a díky vysoké hustotě poboček jsou tak bankovní služby pro klienty dobře dostupné.

Další výhodou je, že univerzální banky podrobně znají majetkové a finanční poměry svých klientů, což bankám umožňuje lépe vystihnout potřeby svých klientů a poskytnout jim odpovídající poradenství a služby. Díky chování svých klientů mají banky možnost měnicí se poptávku po finančních službách lépe monitorovat. Navíc vždy je snazší prodat další produkty již existujícímu klientovi, než získat klienta úplně nového.

Univerzální banky jsou stabilnější. Důvody větší stability jsou spatřovány ve větší diverzifikaci obchodních aktivit. Univerzální banky poskytují širokou paletu služeb, proto např. ztráty z komerčních obchodů mohou být kompenzovány zisky z obchodů investičních. V neposlední řadě se za velkou výhodu univerzálního bankovníctví považuje jeho pozitivní vliv na výši nákladů kapitálu pro nefinanční firmy. Úzké sepětí univerzálních bank a nebankovních (průmyslových) firem podstatně snižuje monitorovací náklady, zvyšuje možnosti kontroly využívání poskytnutých úvěrů, což vede ke snižování kapitálových nákladů nefinančních firem.

Výhody univerzálního bankovníctví tedy můžeme shrnout následujícím způsobem:

1. nabídka široké palety finančních produktů „pod jednou střechou“
2. univerzální banky vykazují větší stabilitu
3. univerzální bankovníctví přispívá ke snižování kapitálových nákladů

Model univerzálního bankovníctví má však přirozeně i určité nevýhody. Univerzální banky jsou vystaveny možnému konfliktu zájmů mezi komerčními a investičními obchody. Pokud banka provádí ručitelský typ emisního obchodu a zaručí se, že prodá cenné papíry na finančním trhu za dohodnutou cenu, v případě neúspěchu pak banka utrpí ztrátu, která může ohrožovat věřitele banky. Druhý typ konfliktu zájmů vyplývá z toho, že banka může bezplatně získávat informace o svých klientech z komerčního bankovníctví a využívat je pak při kapitálových obchodech.

⁶⁷ Buschgen H., Bankbetriebslehre, Gabler Verlag, 1989.

Velkou nevýhodou univerzálních bank je zjišťování výsledků hospodaření podle jednotlivých produktů. Evropské univerzální banky proto začaly vyčleňovat investiční obchody do dceřiných společností. Toto opatření podstatně zlepšuje možnost vyhodnocování a ovlivňování nákladových položek⁶⁸.

Další nevýhodou modelu univerzálního bankovníctví je i de facto podpora vzniku oligopolní tržní struktury. Z komerčního bankovníctví se oligopolní struktura přenáší do bankovníctví investičního.

Vysoká koncentrace bankovníctví (typická pro univerzální model), umožňuje cenový diktát oligopolních bank, což negativně ovlivňuje zákazníky i menší bankovní firmy.

V bankovníctví, které je charakteristické nízkou koncentrací, není bankrot jedné banky pro ekonomiku velkým nebezpečím (naopak představují jakýsi očištný proces). V bankovníctví s vysokou koncentrací představuje bankrot jedné velké banky značné nebezpečí pro stabilitu národního hospodářství, a proto vládní orgány často vytvářejí pro neefektivní oligopolní banky zvláštní podmínky, přičemž tato politika „too large to fail“ je zdůvodňována „veřejným zájmem“.

Nevýhody univerzálního bankovníctví si tedy můžeme shrnout takto:

1. vzniká konflikt mezi komerčními a investičními obchody
2. nedostatečná kontrola nákladů univerzálních bank
3. univerzální bankovníctví podporuje vznik oligopolní tržní struktury

Příčiny uvedených problémů vyplývají spíše z velikosti bank než z jejich univerzality. Je proto možné do značné míry je eliminovat i v rámci univerzálního bankovního systému.

2.2.1.2 Striktní oddělení investičního a komerčního bankovníctví

Model striktního oddělení investičního a komerčního bankovníctví má své kořeny v USA. Americké komerční banky měly počátkem 19. století povoleny pouze komerční obchody (přijímání vkladů a poskytování krátkodobých úvěrů). Postupem času však komerční banky stále více pronikaly do investičního bankovníctví. Začátkem 20. let minulého století došlo k velké liberalizaci v americkém bankovníctví a na počátku 30. let došlo k úplné integraci investičního a komerčního bankovníctví v USA.

⁶⁸ Základním faktorem prosperity univerzálních bank v 80. letech byla schopnost vytvářet nové zdroje příjmů (nové oblasti podnikání, nové finanční technologie a finanční inovace). V 90. letech je to pak schopnost tlumit prudký nárůst nákladů na komerční a investiční obchody.

Zásadní reformu však přinesl „*Banking Act*“ v roce 1933. Tento zákon je nazýván „*Glass-Steagall Act*“ (dle jeho navrhovatelů Cartera Glasse a Henry Steagalla). Vlna bankrotů bank v letech 1929-1933 a skandály se zneužíváním dat z komerčních obchodů vytvořily obrovský tlak na minimalizaci konfliktů zájmů a vytvoření méně rizikového bankovního systému.

Glass-Steagallův zákon prakticky rozdělil aktivity univerzálních bank. Banky si musely vybrat, totiž že buď zůstanou komerčními bankami, anebo se stanou firmami s cennými papíry. Obojí nešlo. Některé banky tedy ukončily své aktivity v oblasti investičního bankovníctví a soustřeďovaly se pouze na komerční obchody⁶⁹, jiné banky přestaly provozovat komerční bankovníctví a staly se firmami cenných papírů⁷⁰.

Zákon se ovšem dosud vztahuje pouze na území USA, tudíž v zahraničí toto omezení neplatí.

Glass-Steagall Act měl 4 základní cíle:

- Obnovit důvěru v komerční bankovní systém prostřednictvím oddělení komerčního a investičního bankovníctví.
- Zabránit toku finančních prostředků z komerční sféry do spekulativních obchodů investičního charakteru.
- Eliminovat konflikty zájmů.
- Omezit koncentraci moci.

V 80. a 90. letech začal být G-S Act vykládán mnohem liberálněji než tomu bylo v 30. letech 20. století. Komerčním bankám bylo umožněno provádět některé druhy obchodů s cennými papíry, banky s vysokým kapitálem mohou také vlastnit investiční banky jako dceřiné společnosti, některé banky mají povolení pro emisní obchody ručitelského typu s akciemi a dluhopisy⁷¹.

Dokonce začaly být vyvíjeny tlaky na zrušení zákona, který již není potřeba a pouze znevýhodňuje americké banky v mezinárodní konkurenci. Proto byl v roce 1999 schválen „*Gramm-Leach-Bliley Act*“. Tento zákon ruší bariéry mezi komerčním a investičním bankovníctvím, kolektivním investováním a pojišťovnictvím. Banky již nemusejí v oblasti investičního bankovníctví působit skrz dceřiné společnosti, ale přímo prostřednictvím finanční holdingové společnosti (vše v jednom).

⁶⁹ Např. City Bank (předchůdce dnešní Citibank).

⁷⁰ Např. Lehman Brother nebo Kuhn Loeb.

⁷¹ Např. J.P.Morgan, Citicorp, Bankete Trust, Chase Manhattan.

Po skončení 2.světové války došlo dle amerického vzoru k rozdělení univerzálních bank na komerční banky a firmy cenných papírů i v Japonsku (i když s určitými odlišnostmi). Ovšem i tady postupně zesílil tlak na zrušení odděleného bankovníctví.

Model odděleného bankovníctví se používal i v Kanadě. V 80.letech však i zde bylo bankám umožněno zřizovat investiční firmy jako své dceřiné společnosti.

V současné době se model odděleného bankovníctví ve své čisté podobě nevyskytuje v žádné vyspělé zemi včetně USA, Velké Británie či Japonska, které bývají jako příklad někdy stále ještě uváděny.

2.2.1.3 Smíšený model bankovníctví

Smíšený model bankovníctví je charakteristický tím, že banka může vykonávat pouze komerční obchody. Tato banka však často má i 100% majetkový podíl na firmě cenných papírů, která působí právě v oblasti investičního bankovníctví. Firma cenných papírů je zpravidla členem burz.

Cílem smíšeného modelu bankovníctví je zabránit konfliktům zájmů. Mezi bankou a firmou cenných papírů zpravidla existuje imaginární „čínská zed“, která omezuje pohyb informací mezi podnikem, bankou, obchody s cennými papíry.

Smíšený model bankovníctví se používá např. v Portugalsku či Itálii⁷².

2.2.2 Propojení bank a nefinančních firem

V jednotlivých světových bankovních systémech existuje odlišné vlastnické propojení bankovních a nefinančních firem. Toto odlišné propojení je výsledkem nejen rozdílné legislativní úpravy, ale má i ekonomické, historické a kulturní kořeny. V dalším textu následuje stručná analýza propojení bank a nefinančních firem v Japonsku, v Německu a v USA.

Pro japonský ekonomický systém je charakteristický model s názvem „*keiretsu*“⁷³ (jap. finanční klika). Jedná se o seskupení bankovních, finančních a nefinančních firem, které mají provázané vlastnické poměry. Tento systém dva charakteristické znaky:

⁷² Dříve se tento model používal i v Maďarsku a Dánsku, kde byl však v průběhu 90.let opuštěn.

⁷³ Musílek P. Finanční trhy a investiční bankovníctví, s. 727.

- Keiretsu dominuje banka, kolem níž jsou soustředěny ostatní firmy z různých sektorů a banka financuje právě ostatní firmy z tohoto seskupení;
- Keiretsu má charakter vzájemného zajišťovacího systému, který umožňuje stabilizovat operační výkonnost jeho členů;

Vždy tomu tak nebylo, ale v současnosti jsou rozhodujícími vlastníky keiretsu japonské banky.

V ekonomické literatuře panují rozdílné názory na racionalitu japonského uspořádání, v poslední době však převládá spíše negativní hodnocení systému keiretsu⁷⁴.

Na základě negativních zkušeností s úzkým propojením bank a nefinančních firem došlo v Japonsku k omezení podílu bank na nefinančních firmách (banka může získat maximálně 5 % akcií na jedné nefinanční společnosti).

Mezi ekonomy bývá často rozšířen názor, že německé banky jsou úzce vlastnický propojeny s nefinančními podniky⁷⁵. Toto propojení však není přímé, poněvadž i na německé banky se vztahuje směrnice EU, která limituje majetkovou účast v jedné právnické osobě⁷⁶.

Pro americký systém je typické, že neexistuje vlastnické propojení bank a nefinančních firem. Americké banky nemohou vlastnit akcie podniků s výjimkou akcií Federálního rezervního systému, akcií dceřiných finančních společností a akcií, které získaly jako propadlou zástavu za nesplacené úvěry. Z výše uvedeného je patrné, že americké banky nejsou vlastnický propojeny s nefinančními firmami především z legislativních důvodů⁷⁷.

2.2.3 Model bankovníctví v ČR

Český model bankovníctví vykazuje typické znaky univerzalizace. Banky v ČR nabízejí pod jednou střešou komerční i investiční obchody, tzn. přijímají vklady, poskytují úvěry, obchodují s cennými papíry na vlastní i cizí účet, angažují se v emisních obchodech, nabízejí svým klientům majetkovou správu aktiv, zabezpečují platební styk a realizují mnoho

⁷⁴ Systém podnikových seskupení existuje také v Jižní Koreji, kde se nazývá chaebol. Ovšem můžeme zde najít různé odlišnosti od japonského keiretsu:

- Jihokorejský chaebol je řízen státem,
- Význam chaebolů výrazně roste, naopak význam keiretsu klesá,
- Komerční banky nesmí být v Jižní Koreji členem chaebolu,
- Alokaci úvěrů kontroluje v Jižní Koreji vláda. Viz tamtéž.

⁷⁵ Musílek P. Finanční trhy a investiční bankovníctví, s. 728.

⁷⁶ Banky v roce 1988 vlastnily přímo pouze 8 % akcií nefinančních akciových společností. Na základě nepotních hlasovacích práv však kontrolovaly dalších 53,5 % akcií, přičemž většinou těchto nepotních akcií hlasovacích práv disponovala tzv. velká bankovní trojka (Deutsche Bank, Dresdner Bank a Commerzbank).

⁷⁷ Legislativní vývoj bankovníctví v USA viz v kapitole 7.1.2.

dalších obchodů finančně pojišťovací povahy. České univerzální banky i s jejich dceřinými společnostmi proto můžeme označit za jakési „*finanční supermarket*“⁷⁸.

Tyto české finanční supermarkety jsou charakteristické účetním propojením komerčního a investičního bankovníctví. Existuje téměř volný pohyb informací mezi komerčními a investičními odděleními těchto supermarketů a tyto bývají zpravidla velmi úzce personálně propojeny.

Český bankovní systém lze označit jako dvoustupňový systém univerzálního bankovníctví se specializovaným druhem bank – stavebními spořitelny, hypotečními bankami⁷⁹ a některými dalšími specializovanými bankami, který je dále doplněn spořitelny a úvěrními družstvy (např. Česká exportní banka a Českomoravská záruční a rozvojová banka).

Současná struktura bankovního systému se vytvářela postupně po roce 1990. Toto období je charakterizováno zpočátku dynamickým nárůstem počtu bank, v důsledku zániku řady bank v druhé polovině 90. let ovšem docházelo k postupnému poklesu počtu činných bank.

Banky v českém bankovním systému⁸⁰ se obvykle člení dle velikosti podle výše bilanční sumy na⁸¹:

- velké banky (bilanční suma nad 100 mld. Kč)
- střední banky (bilanční suma 15-100 mld. Kč)
- malé banky (bilanční suma pod 15 mld. Kč)

Rozhodující podíl připadá na velké banky, které mají téměř dvoutřetinový podíl na celkové bilanční sumě bankovního sektoru⁸².

České bankovníctví je tedy charakteristické pro svou vysokou tržní koncentraci. Pozice velkých finančních supermarketů je navíc posilována jejich dceřinými investičními společnostmi a investičními fondy, které mají nemalé podíly na průmyslových podnicích. Velmi vysoký stupeň koncentrace českého polostátního bankovního systému se v polovině 90.let minulého století podle názoru ekonomů projevoval v ekonomice negativně především⁸³:

- Kvůli velkému množství informací vlastněných ve finančních supermarketech, které jim přinášely konkurenční výhody v investičních obchodech, se český kapitálový trh

⁷⁸ Musílek P. Finanční trhy a investiční bankovníctví, s. 729.

⁷⁹ Specializovanost hypotečních bank nevyplyvá přímo ze zákonné úpravy, ale může být výsledkem dobrovolné specializace některých bank.

⁸⁰ Pro výčet bank viz příloha 1.

⁸¹ Dvořák P. Bankovníctví pro bankéře a klienty, s. 122.

⁸² Tamtéž.

⁸³ Musílek P. Finanční trhy a investiční bankovníctví, s. 730.

začal jevit jako velmi nedůvěryhodný, a to pro české i zahraniční investory. Personální propojení investičních a komerčních oddělení rovněž podporovalo konflikt zájmů na českém finančním trhu.

- Vysoké koncentraci českého bankovníctví, která vedla k eliminaci cenové konkurence.
- Nadměrné koncentraci bankovníctví, která se často projevovala v silné lobbyistické politice, zdůvodňované „veřejným či národním zájmem“.
- Nadměrné koncentraci vlastnických práv u několika málo polostátních finančních supermarketů, která omezovala efektivní alokaci volných finančních prostředků a zpomalila restrukturalizační proces v české ekonomice.

Čeští ekonomové se začali domnívat, že by měla být realizována některá zásadní systémová opatření⁸⁴:

- Vytvoření systému čínských zdí v univerzálních bankách s cílem podstatného omezení potencionálního konfliktu zájmů⁸⁵.
- Zavedení účinných mechanismů, které by zabránily zneužívání neveřejných informací při kapitálových obchodech.
- Podstatné zpřísnění antimonopolního zákonodárství v oblasti bankovního podnikání.
- Urychlené provedení úplné privatizace českých polostátních bank.
- Úplnou liberalizaci zakládání poboček zahraničních bank, které pocházejí ze zemí EU.
- Omezení koncentrace ekonomické moci v rukách několika velkých bank s tím, že banky nebudou moci mít žádné podíly na těch investičních a podílových fondech, které neprovádějí klasické kolektivní investování, přičemž banky by neměly vykonávat pro tyto fondy ani poradenskou činnost.
- Zákaz personálního propojení mezi bankami a investičními společnostmi, investičními, podílovými a penzijními fondy atd.

⁸⁴ Částečné legislativní změny byly provedeny začátkem roku 1998, kdy Poslanecká sněmovna schválila novelu zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů. Viz tamtéž.

⁸⁵ Podrobněji viz níže v dalších kapitolách.

2.3 Ochrana údajů v oblasti bankovníctví

V oblasti bankovníctví nám základní právní úpravu poskytuje zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů. Tato úprava kogentně upravuje celou oblast komerčního bankovníctví a již také implementuje Směrnici Evropského parlamentu a Rady 2000/12/ES o zřizování a provozování činnosti úvěrových institucí, díky níž je česká právní úprava harmonizována s právem Evropské unie.

2.3.1 Konflikt zájmů

Zákon o bankách, ve svém § 19a, odstavci 1 stanoví, že obchody s cennými papíry a obchody s právy spojenými s cennými papíry nebo odvozenými od cenných papírů podle zvláštního zákona⁸⁶ na vlastní účet nebo ze svého majetku může banka provádět pouze za nejvýhodnějších podmínek pro banku, zejména za nejvýhodnější cenu, které je možno při vynaložení odborné péče dosáhnout. Důvodem této úpravy platné pro banky a pobočky zahraničních bank je především zvláštní charakter banky, která současně uskutečňuje jak vkladové a úvěrové obchody, tak i obchody investiční a obchody s cennými papíry na účet klienta. Tím se zvyšuje riziko vzájemného prolínání úvěrových a investičních činností a prolínání obchodů v zájmu a na účet klienta a v zájmu a na účet banky⁸⁷.

Dle ustanovení § 19b, odstavce 1, je pak banka povinna zabránit při provádění obchodů s investičními nástroji využívání informací získaných v souvislosti s jejími úvěrovými obchody a naopak. Cílem této úpravy je zabránit zneužívání dosud veřejně nepřístupných informací, které získá banka z titulu jiné činnosti, k získání majetkového prospěchu banky. Zneužití důvěrných vnitřních informací ve prospěch jednoho účastníka trhu je v rozporu s pravidly hospodářské soutěže. Ustanovení § 19b představuje první úpravu tohoto žádoucího postupu.

Ke splnění povinností uvedených v odstavci 1 je banka povinna zejména učinit ve svém organizačním, řídicím a kontrolním systému opatření zajišťující oddělení úvěrových obchodů a obchodů s investičními nástroji (§ 19b, odst. 2). Zde nepostačí pouze oddělení investiční a úvěrové činnosti do samostatných útvarů banky, ale musí dojít i k oddělení toku

⁸⁶ § 14 a 15 zákona ČNR č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁷ Liška P. Zákon o bankách, s. 58.

informací o jednotlivých obchodech s klienty včetně řešení problémů klienta. Banka má povinnost zabránit tomuto využívání informací nejen na centrální úrovni, ale i v pobočkové síti⁸⁸.

Tatáž ustanovení se vztahují i na pobočku zahraniční banky.

Dle § 21 odst. 2 ZoB je banka a pobočka zahraniční banky je povinna evidovat v rámci účetnictví odděleně obchody na účet klienta a obchody na účet banky nebo zahraniční banky. Doklady o uskutečněných obchodech jsou banky a pobočky zahraničních bank povinny uschovávat po dobu nejméně 10 let.

2.3.2 Bankovní tajemství

Banky při vzájemných obchodních vztazích s klientem shromažďují celou řadu důvěrných informací o osobních i majetkových a finančních poměrech svých klientů. Předmětem bankovního tajemství je ochrana těchto dat. Tyto údaje musí být chráněny a nesmí se dostat k třetím osobám.

Bankovní tajemství je v zákoně definováno velmi vágně a vzhledem k možným dopadům jeho porušení naprosto neurčitě. Ustanovení § 38 odst. 1 zákona o bankách hovoří o tom, že (blíže nedefinované) bankovní tajemství se vztahuje na všechny bankovní obchody, peněžní služby bank, včetně stavů na účtech a depozit. V dalších odstavcích § 38 jsou upraveny výjimky z všeobecného zákazu porušení bankovního tajemství a postup při jejich uplatňování.

Za bankovní tajemství nelze považovat vše, co se v bance děje, ale právě jen informace o bankovních obchodech, peněžních službách bank, včetně stavů na účtech a depozit.

Sám pojem bankovního obchodu není obsažen v žádné legální definici. Je však absurdní považovat za bankovní obchod jakýkoliv právní vztah, v němž jednou ze stran je subjekt, oprávněný působit jako banka.

Zákon o bankách je natolik obecný, že ani nestanoví, je-li bankovní tajemství porušeno jen v případě, že se určité informace hodné ochrany dostanou mimo bankovní sféru, nebo i tehdy, jsou-li takové informace sdělovány jednou bankou bance jiné.

Právní rámec bankovního tajemství je zakotven přímo v zákoně o bankách v § 38 a § 39.

⁸⁸ Liška P. Zákon o bankách, s. 63.

Podstatu a obsah bankovního tajemství můžeme rozdělit do dvou složek:

- jedná se o povinnost banky a jejích zaměstnanců, jakož i členů dozorčích rad a osob provádějících bankovní dohled zachovávat mlčenlivost a neposkytovat třetím osobám žádné informace o klientovi a jeho obchodech s bankou (§ 39/1),
- na druhé straně mají v důsledku bankovního tajemství banka a uvedené osoby právo odmítnout podat jakékoliv informace o klientovi a jeho obchodech s bankou.

Bankovní tajemství trvá po celou dobu trvání obchodního vztahu mezi bankou a klientem a i dále po skončení tohoto vztahu (§ 39/2).

Z bankovního tajemství existují dva okruhy výjimek:

- výjimky stanovené zákonem,
- výjimky vyplývající z výslovného souhlasu klienta s tím, že banka o něm může poskytnout vymezené informace třetím osobám.

Za porušení bankovního tajemství se nepovažuje (§ 38/2):

- výměna informací mezi ČNB a orgány bankovního dohledu a obdobných institucí jiných států, jestliže předmětem výměny jsou informace o subjektech, které působí nebo hodlají působit na území příslušného státu;
- sdělení údajů o klientovi a jeho obchodech při podání trestního oznámení nebo při plnění oznamovací povinnosti o zjištění podezřelého obchodu;
- oznámení banky o podezření, že byl spáchán trestný čin nebo přestupek, učiněné státnímu zástupci, policejním nebo jiným příslušným orgánům.

Banka podá zprávu o záležitostech týkajících se klienta, které jsou předmětem bankovního tajemství, bez jeho souhlasu pouze na písemné vyžádání v zákoně uvedených subjektů (§ 38/3). Písemné vyžádání musí obsahovat údaje, podle nichž může banka příslušnou záležitost identifikovat. Jedině banka může na základě poskytnutých údajů zjistit, zda nevzniká možnost záměny s jinou záležitostí. A zatímco v případě vyžádání zákon požaduje obligatorně písemnou formu, ohledně formy zprávy podávané bankou nic nestanoví. Z toho lze usuzovat, že banka může zprávu podat i ústně⁸⁹.

Dále je banka povinna sdělit i bez souhlasu klienta:

⁸⁹ Liška P. Zákon o bankách, s. 111.

- zprávu o všech záležitostech, které jsou předmětem bankovního tajemství, je banka povinna podat osobám pověřeným výkonem bankovního dohledu (§ 38/2, věta první);
- na písemné vyžádání orgánů sociálního zabezpečení nebo okresních úřadů ve věci řízení o vrácení dávky poukázané na účet po úmrtí příjemce dávky včetně jejího vymáhání identifikační údaje o svém klientovi, který je majitelem účtu, a osobám oprávněným nakládat s peněžními prostředky na tomto účtu a údaje o záležitostech týkajících se tohoto účtu. Banka je rovněž povinna po úmrtí klienta sdělit tyto údaje na písemné vyžádání úřadu práce (§ 38/4);
- bankovní spojení svého klienta (číslo účtu a identifikační kód banky) a identifikační údaje o svém klientovi, který je majitelem účtu, osobě oprávněné za účelem výkonu rozhodnutí nebo daňové exekuce (§ 38/6, věta první).
- stejné údaje jako v předchozím bodě i osobě, která prokáže, že v důsledku vlastní chybné dispozice bance utrpěla škodu a že se bez tohoto údaje nemůže domoci svého práva na vydání bezdůvodného obohacení ve smyslu občanského zákoníku (§ 38/6, věta druhá).

2.3.3 Bankovní informace

Kromě povinnosti banky, vyplývající ze zákona o bankách, poskytovat údaje, které jsou předmětem bankovního tajemství, mohou banky poskytovat určité informace bez souhlasu klienta i z vlastní iniciativy.

Zákon umožňuje bankám v rámci plnění povinnosti postupovat při výkonu své činnosti obezřetně vzájemně se informovat o bankovním spojení, identifikačních údajích o majitelích účtů a o záležitostech, které vypovídají o bonitě a důvěryhodnosti jejich klientů, tedy údajích spadajících pod bankovní tajemství, a to i prostřednictvím právnické osoby, která není bankou. Banky samozřejmě mohou poskytovat jakékoliv informace o klientovi, pokud tento k tomu dá výslovný souhlas.

Předávání těchto informací tedy není z hlediska předávající banky porušením bankovního tajemství. Naopak banky získávající tyto informace s nimi musí nakládat tak, jako by šlo o informace o jejich vlastních klientech (§ 38a/1).

Klient má právo seznámit se s informacemi, které jsou o něm vedeny v příslušné databázi a za úhradu věcných nákladů má právo na pořízení výpisu (§ 38a/2).

Banky tak při splnění výše uvedených podmínek poskytují určité informace o svých klientech:

- jiným bankám, které je mohou využít pouze pro sebe, popř. pro svoje klienty;
- speciálním institucím provozujícím bankovní úvěrové registry, prostřednictvím kterých si banky poskytované informace vzájemně vyměňují.

Kromě toho banky také někdy poskytují informace o svých klientech jiným svým klientům. Banky zde musí postupovat tak, aby neporušovaly bankovní tajemství (neboť tento případ není v zákoně uveden). Z hlediska obsahu lze v tomto směru rozlišovat mezi třemi variantami informací⁹⁰:

- bankovní informace obsahují identifikaci firmy a vyjádření banky ke vztahu s klientem, obvykle se jedná o zásadní informace o účtech, vyjádření k úvěrům a závazkům vůči bance, hodnocení důvěryhodnosti klienta;
- bankovní reference mohou být poskytnuty ve větším rozsahu dle konkrétní žádosti klienta;
- kancelářské informace banky pro své klienty obstarávají prostřednictvím renomovaných mezinárodních nebo regionálních informačních kanceláří. Obsahují identifikaci firmy, údaje o vedení, počet zaměstnanců, finanční informace, historii firmy, platební morálku, bankovní spojení, rating hodnocení informační kanceláře a další.

Banky si vzájemně vyměňují o klientech především informace týkající se jejich bonity a důvěryhodnosti, aby eliminovaly ztráty, které jim z obchodů s takovými klienty mohou vyplývat.

Praxe předávání bankovních informací není ve všech bankách zcela jednotná a vzhledem k rozdílné úpravě bankovního tajemství i tradicím se liší v jednotlivých zemích. Přesto můžeme sledovat určité shodné principy⁹¹:

- poskytované informace jsou vždy na obecné bázi,
- informace o soukromých fyzických osobách bývají obecnější než informace poskytované o právnických osobách či fyzických osobách – podnikatelích;
- informace musejí být přesné a úplné, banka nesmí důležité, ani negativní, informace zamlčovat;

⁹⁰ Dvořák P. Bankovníctví pro bankéře a klienty, s. 281.

⁹¹ Dvořák P. Bankovníctví pro bankéře a klienty, s. 282.

- pokud klient nedá souhlas, popř. banka nemá dostatečné informace o klientovi, musí být formulace bankovní informace taková, aby nemohla být chápána jako informace negativní;
- informace jsou udělovány zpravidla písemně.

2.3.3.1 Úvěrové registry

Podstata činnosti systémů zabývajících se shromažďováním a poskytováním informací o klientem mezi bankami spočívá v ochraně bank před špatnými klienty. Při posuzování úvěruschopnosti klientů je pro banky velmi důležité mít všeobecné informace o klientově úvěrové minulosti i současnosti. Informace získávané od klienta totiž mohou být neúplné nebo i zkreslené⁹².

Registry by tedy měly vyloučit riziko, že klient banky se současně zadluží u více bank více menšími úvěry, které nebude schopen všechny řádně splácet, nebo že bude ke splácení současných úvěrů používat nových úvěrů od jiných bank, anebo že klient se špatnou úvěrovou minulostí u určité banky bude čerpat nový úvěr u banky jiné.

Přínosy registrů ovšem nejsou pouze z hlediska jednotlivých bank, nýbrž mohou mít i pozitivní dopady na klienty bank a potažmo celou ekonomiku.

V současné době existují v ČR dva bankovní úvěrové registry⁹³:

1. Centrální registr úvěrů

Centrální registr úvěrů provozuje ze zákona Česká národní banka⁹⁴. Je založen na principu povinné účasti bank, které mají povinnost předávat stanovené údaje do registru a současně oprávnění získávat informace z registru (při splnění stanovených podmínek).

Předmětem povinné registrace v centrálním registru jsou současné a potencionální pohledávky bank za právnickými osobami (s výjimkou bank a poboček zahraničních bank) a fyzickými osobami podnikateli zahrnující úvěrové riziko.

⁹² Dvořák P. Bankovníctví pro bankéře a klienty, s. 283.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ § 38a ZoB, vyhl.ČNB 164/2002 o podmínkách přístupu k informacím v informační databázi ČNB – Centrální registr úvěrů.

Banky jsou povinny u pohledávek předávaných do databáze uvádět identifikační údaje o klientech, identifikační údaje pohledávky, údaje o hodnotě pohledávky a další charakteristiky vztahující se k pohledávce.

Na straně druhé mají banky oprávnění požadovat z registru identifikační údaje o dlužníkovi, souhrnné údaje o pohledávkách všech uživatelů registru za dlužníkem, včetně pohledávek po splatnosti, v členění podle typu pohledávek, údaj o počtu uživatelů registru, kterým vznikla za dlužníkem pohledávka, dále časové určení období, ke kterému se informace z registru vztahuje a jako pravidelný měsíční výstup rovněž i všechny vlastní údaje, které příslušný účastník registru do databáze vložil.

2. Bankovní registr klientských informací

Bankovní registr klientských informací (BRKI), který byl spuštěn 10.června 2002, pracuje na komerčním principu a jeho provozovatelem je společnost – Czech Banking Credit Bureau, a.s., (CBCB) vlastněná pěti bankami (ČS, ČSOB, GE cupital Bank, KB, HVB Bank), které registr spoluzakládaly.

Účast v registru je pro banky dobrovolná. Účastníky mohou na smluvním základě být všechny banky, které aktivně působí na českém trhu. Nesmí být ale v nucené správě či likvidaci.

V databázi registru jsou shromažďovány pozitivní i negativní informace o bonitě, důvěryhodnosti a platební morálce klientů⁹⁵.

Uživatelé mají možnost z registru získat informace nejen o současném stavu zadlužení klienta, ale také zpětně historické hodnoty za poslední 4 roky.

Dalším pozitivním (ovšem nebankovním) registrem je tzv. Nebankovní registr klientských informací (NRKI) a negativní registr Solus⁹⁶.

⁹⁵ Jedná se o informace pouze o kreditních operacích a nikoli o aktivních zůstatcích na účtech klientů bank.

⁹⁶ Kučera P. Registry už neposkytují jen údaje o dlužnících, s. 26.

3. ZMĚNY V SOUVISLOSTI S PŘIJETÍM SMĚRNICE MIFID

3.1 Vývoj před MiFID

Směrnice vždy představovala hlavní až téměř výlučný nástroj harmonizace právní úpravy v oblasti kapitálového trhu⁹⁷. To s sebou mnohdy neslo četná úskalí, proto Evropská komise ustanovila tzv. „Výbor moudrých“⁹⁸ v čele s Alexandrem Lamfalussym⁹⁹. EK výbor pověřila úkolem zmapovat legislativní překážky, které bránily fungování vnitřního trhu v oblasti kapitálového trhu a najít možný způsob jejich odstranění. Svá zjištění a doporučení výbor shrnul do své úvodní a závěrečné zprávy z let 2000 a 2001. Zde poukázal na vysokou fragmentaci sekundárních trhů s finančními instrumenty v EU, což brzdilo volný pohyb kapitálu a v konečném důsledku i ekonomický rozvoj. Evropské směrnice v této oblasti, dle názoru výboru, nevedly k účinnému sjednocování výchozích podmínek na trhu. Třebaže úprava jednoho a téhož jednání byla předmětem harmonizace, v různých státech tato úprava podléhala různému režimu¹⁰⁰. Investoři ani emitenti se tak nemohli spolehnout na stejné standardy zacházení v různých členských zemích.¹⁰¹

Proto doporučil výbor reformovat úpravu kapitálového trhu v právu ES, a to z obsahové i formální stránky. Zdůraznil potřebu a přehlednosti evropských předpisů. Evropské směrnice by se již neměly zabývat podrobnostmi, technické detaily by měly být ponechány k propracovanější úpravě k prováděcích předpisech. Ty by měla vydávat EK, a to na základě zmocnění obsaženého ve směrnících. EK by předpisy vydávala na návrh Evropského výboru pro cenné papíry¹⁰², složeného z vysokých funkcionářů ústředních orgánů státní správy v oblasti legislativy kapitálového trhu z jednotlivých členských států. Nad jednotnou interpretací a aplikací komunitárních norem ve fázi implementační by měl bdít společný Výbor evropských orgánů dozoru nad kapitálovým trhem¹⁰³.

⁹⁷ Dědič J., Čech P. Obchodní právo po vstupu ČR do EU, s. 233.

⁹⁸ Angl. Committee of Wise Men.

⁹⁹ Bývalý guvernér belgické centrální banky.

¹⁰⁰ Např. nabídka cenných papírů, kdy některé státy nabídku neposoudily jako veřejnou a nevyžadovaly plnění povinností s tím související a jiné státy ano.

¹⁰¹ Dědič J., Čech P. Obchodní právo po vstupu ČR do EU, s. 234.

¹⁰² Angl. European Securities Committee (zkratka ESC).

¹⁰³ Angl. Committee of European Securities Regulators (CESR).

Zmíněná doporučení byla přijata EP i Radou a EK ustanovila oba výbory 6.června 2001. Všechny pozdější komunitární předpisy v právu kapitálového trhu (směrnice o zneužití trhu, o prospektu, o trzích s finančními instrumenty, o transparentci atd.) se dovolávaly na zmíněnou „Lamfalussyho proceduru“. Přizpůsobily jí svou strukturu i obsah a byly přijaty v jejím rámci, včetně několika prováděcích předpisů. Některé z nich mají dokonce formu nařízení a přestože se jedná o nařízení EK, jejich účinky jsou srovnatelné s klasickým nařízením, co se bezprostřední závaznosti týče¹⁰⁴.

3.2 MiFID obecně

Dne 21. dubna 2004 byla přijata Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/39/ES o trzích finančních nástrojů - MiFID (Markets in Financial Instruments Directive).

V souvislosti s MiFID byla dále přijata:

- Směrnice Komise 2006/73/ES ze dne 10. srpna 2006, která zavádí MiFID z hlediska organizačních požadavků a provozních podmínek investičních podniků a dále vymezuje pojmy pro účely směrnice MiFID,
- Nařízení Komise 2006/1287/ES ze dne 10. srpna 2006, která se zaměřuje na implementaci MiFID z hlediska povinnosti investičních podniků, hlášení obchodů, transparentnosti trhu, přijímání finančních nástrojů k obchodování a vymezuje pojmy pro účely směrnice MiFID;

Tyto tři evropské právní předpisy spolu tvoří jeden integrální celek, kde MiFID je tzv. rámcovou směrnicí.

3.2.1 Implementace MiFID a souvisejících dokumentů v ČR

MiFID a směrnice Komise 2006/73/ES je zakotvena do českého práva prostřednictvím národních právních předpisů České republiky, a to především zákonem č. 230/2008 Sb., kterým se novelizoval zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu. Uvedená novela stanovila přechodné období, ve kterém byli jednotliví obchodníci s cennými papíry povinni přizpůsobit své podnikání tomuto zákonu. Nařízení Komise (ES) č. 1287/2006 je

¹⁰⁴ Viz tamtéž.

v České republice aplikovatelné přímo. Státním orgánem, jenž měl převzetí evropských norem do české legislativy na starosti, je ministerstvo financí.

3.2.2 Dopady MiFID

Nová směrnice o trzích finančních instrumentů vznikla kvůli rostoucímu množství finančních a investičních služeb poskytovaných zákazníkům. Jejím cílem je harmonizovat ochranu investorů a umožnit přeshraniční služby po celé unii při zajištění větší transparentnosti cen finančních nástrojů.

MiFID nahrazuje směrnicí č. 93/22/EHS o investičních službách (ISD). Proti původní úpravě přichází s novým pojetím finančních nástrojů a investičních služeb, nově upravuje kategorizaci zákazníků a rozsáhle řeší pravidla nejlepšího provedení pokynů zákazníka. Dále vymezuje alternativní tržní platformy a rozšiřuje opatření k transparentnosti trhu.

Působnost nové směrnice se netýká pouze investičních společností a regulovaných trhů. Do její působnosti mohou spadat i retailové banky a jiní poskytovatelé finančních služeb, pokud poskytují jednu nebo více specifických investičních služeb nebo činností regulovaných směrnicí.

Vstup směrnice MiFID a prováděcích předpisů v platnost s sebou přinesl řadu taktických i provozních změn týkajících se rozsahu regulovaných služeb, způsobu obchodování a cenové transparentnosti realizovaných obchodů. Jedním z dopadů směrnice MiFID na firmy podléhající regulaci jsou nové požadavky, jež se týkají organizace obchodní činnosti v souvislosti se snahou o větší kontrolu a evidenci obchodů.

3.2.3 Obsah směrnice a hlavní změny

Nová právní úprava rozšiřuje rozsah regulace investičních služeb a investičních nástrojů.

Hlavní oblasti změn:

- nově mezi hlavní investiční služby patří také investiční poradenství, což znamená, že proti původnímu stavu může nadále poskytovat poradenské služby pouze osoba s příslušným povolením,

- mezi deriváty jsou zařazeny prakticky všechny druhy derivátů komoditních a exotických,
- nově budou režimu zákona o podnikání na kapitálovém trhu podléhat také organizátoři komoditních burz v případě, že na nich budou obchodovány komoditní deriváty,
- upravuje se a rozšiřuje rozsah pravidel, které se týkají činností a hospodaření obchodníka s cennými papíry. MiFID např. stanovuje podrobnější pravidla pro outsourcing činností nebo pro zjišťování a řízení střetu zájmů (za obchodníka s cennými papíry se považuje i banka, která má příslušnou licenci).
- nová úprava přináší i poměrně velké změny v oblasti organizovaných trhů s investičními nástroji. Vedle regulovaného trhu se např. zavádí tzv. mnohostranný obchodní systém, na který se oproti regulovanému trhu vztahuje méně požadavků. Provozování mnohostranného obchodního systému je zařazeno mezi hlavní investiční služby a tento mnohostranný obchodní systém může provozovat jak organizátor regulovaného trhu (tedy Burza cenných papírů Praha a RM-Systém) tak obchodník s cennými papíry.
- v návaznosti na nárůst různorodosti tržních platforem zavádí směrnice řadu požadavků na transparentnost při obchodování s investičními nástroji v rámci různých tržních platforem (regulovaný trh, mnohostranný obchodní systém). Zejména jsou zaváděny nové požadavky na tzv. před-obchodní transparentnost (uveřejňování nabídek a poptávek po investičních nástrojích) a tzv. po-obchodní transparentnost (uveřejňování výsledků obchodů).
- podstatně rozsáhlejší než doposud je také úprava režimu pro jednání se zákazníky. MiFID zavádí tzv. kategorizaci zákazníků na profesionální a neprofesionální. Směrnice stanoví, jak kategorizaci provádět, a udává podrobná pravidla při hodnocení investičních služeb a investičních nástrojů vhodných pro klienta v dané kategorii. V této souvislosti klade MiFID na obchodníka s cennými papíry vyšší požadavky při zjišťování informací od zákazníků - detailně popisuje, jakým způsobem klienta informovat, jak nakládat s pokyny zákazníka, jak je zpracovat, atd.
- MiFID také upravuje informační povinnosti obchodníka s cennými papíry vůči České národní bance
- nová úprava pak přináší řadu dalších změn. Některé otázky, a to nejen dílčí, pak upravuje tzv. prováděcí nařízení, na které je na příslušných místech zákona odkazováno.

Banky byly povinny, stejně jako ostatní obchodníci s cennými papíry, přizpůsobit své vnitřní předpisy výše uvedeným pravidlům, a to ve lhůtě stanovené na základě příslušné novely zákona o podnikání na kapitálovém trhu (z. č. 230/2008 Sb.).

3.3 Srovnání Zákona o podnikání na kapitálovém trhu v souvislosti s implementací MiFID před a po ní

V následující kapitole se pokusím o komparaci toho, jak se směrnice MiFID projevuje v zákoně č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu (ZPKT) po jeho novelizaci zákonem č. 230/2008 Sb., a v čem jsou patrné rozdíly oproti původní úpravě, tj. před novelizací.

Oblast působnosti a předmět úpravy:

MiFID - Článek 1 stanovuje oblast působnosti směrnice, tato směrnice se vztahuje na investiční podniky¹⁰⁵ a regulované trhy.

Článek 2 pak stanoví výjimky, na které subjekty se směrnice nevztahuje.

Kromě těchto povinných výjimek existují také, a následující článek o nich hovoří, nepovinné výjimky. Jde tu o možnost členských států, které se mohou samy rozhodnout, že nebudou směrnici uplatňovat na určité osoby, zejména (resp. výhradně) ty osoby, pro které je ten který členský stát zároveň státem domovským.

ZPKT - Dne 5. června 2008 byl přijat zákon č. 230/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

§ 1 vymezuje předmět úpravy:

„Tento zákon zpracovává příslušné předpisy Evropských společenství¹⁰⁶, zároveň navazuje na přímo použitelné předpisy Evropských společenství¹⁰⁷ a upravuje poskytování služeb v oblasti kapitálového trhu, ochranu kapitálového trhu a investorů a veřejnou nabídku cenných papírů.“

¹⁰⁵ Dle definice v článku 4 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/39/ES „investičním podnikem je právnická osoba, jejíž obvyklým předmětem činnosti či podnikání je poskytování jedné nebo více investičních služeb třetí osobě nebo provádění jedné nebo více investičních činností na profesionálním základě;“

¹⁰⁶ Viz jednotlivé směrnice EP a Rady ES a směrnice Komise ES.

¹⁰⁷ Viz nařízení Komise ES.

Tzn., že novela č. 230/2008 Sb. měla za úkol implementovat jednotlivá ustanovení směrnice MiFID a dalších směrnic do zákona o podnikání na kapitálovém trhu, tak aby tato oblast byla již plně harmonizována a naše úprava byla v souladu s úpravou Evropských společenství. To, že navazuje i na přímo použitelné předpisy Evropských společenství, je novinkou, kterou přináší právě novela č. 230.

Nás přirozeně zajímá hlavně otázka investičních služeb. Definicí investičních služeb poskytuje § 4 odst. 1: „*Investičními službami jsou hlavní investiční služby a činnosti a doplňkové investiční služby poskytované podnikatelsky.*“ Oproti původní definici je zde přidáno „a činnosti“ a naopak ubylo na konci věty, že služby jsou poskytovány podnikatelsky „třetím osobám“. Výčet hlavních služeb obsahuje odstavec 2 a doplňkových služeb pak odstavec 3 téhož paragrafu.

Povolení:

MiFID - Aby subjekt mohl poskytovat investiční služby nebo provádět jakoukoli činnost MiFID upravovanou, potřebuje k této činnosti mít povolení. Toto povolení bude vyžadovat každý členský stát (viz článek 5). Vydává ho vždy příslušný orgán domovského členského státu.

Členské státy pak vytváří veřejně přístupný rejstřík zahrnující všechny investiční podniky, který obsahuje údaje o službách nebo činnostech, pro něž má investiční podnik povolení. Rejstřík je pravidelně aktualizován.

Co se rozsahu povolení týče, musí v něm být uvedeny investiční služby nebo činnosti, které je investiční podnik oprávněn poskytovat nebo vykonávat. Povolení se dále může vztahovat i na jednu nebo více doplňkových služeb uvedených v oddíle B přílohy I. Toto povolení však nesmí být vydáno pouze k poskytování doplňkových služeb (článek 6).

ZPKT - Za § 4 se vkládají nové § 4a a 4b, které znějí: „*Hlavní investiční služby a doplňkovou investiční službu (výčet v § 4 odst. 3 písm. a) nesmí nikdo poskytovat bez povolení, pokud tento zákon nebo jiný právní předpis nestanoví jinak.*“ (§ 4a) Povolení vydává Česká národní banka.

Výjimky z povolení k poskytování investičních služeb jsou stanoveny v § 4b.

Ten, kdo poskytuje investiční služby na základě povolení České národní banky je označován jako obchodník s cennými papíry (§ 5).

Obchodník s cennými papíry je právnickou osobou, ale pouze ve formě akciové společnosti či společnosti s ručením omezeným. Jiné osobě, ať už fyzické či právnické jiného

druhu, ČNB povolení neudělí (§ 6/1). Stará úprava jmenovala jen akciové společnosti, nově se zde objevují také společnosti s ručením omezeným.

Dále musí obchodník splňovat určitá kritéria pro vydání povolení. Pokud jde o osobu, která není bankou, jsou zde další podmínky, jež musejí být bezpodmínečně splněny (povinná registrace u ČNB a další).

V povolení k činnosti obchodníka Česká národní banka uvede, které hlavní a doplňkové investiční služby je obchodník s cennými papíry oprávněn poskytovat a ve vztahu ke kterým investičním nástrojům a zda je oprávněn přijímat peněžní prostředky nebo investiční nástroje zákazníků. Povolení musí obsahovat alespoň jednu hlavní investiční službu (§ 6/2). Konec první věty od slov „a zda je oprávněn“ je také dílem novely.

Jestliže je žadatel o povolení ovládán osobou, která má povolení orgánu dohledu jiné členské země či sídlo na území jiného členského státu EU, pak před udělením povolení k činnosti obchodníka Česká národní banka požádá o stanovisko orgán dohledu tohoto členského státu EU (§ 8). Zde bylo zrušeno pouze označení odstavce 1.

Pravidla činnosti:

MiFID - Investiční podniky nebo organizátoři trhu provozující MTF¹⁰⁸ musí stanovit transparentní a pevná pravidla a postupy pro spravedlivé a řádné obchodování a stanovit objektivní kritéria pro účinné provádění příkazů (viz článek 14).

ZPKT - V části druhé hlavě II dílu 3, který stanoví pravidla činnosti a hospodaření obchodníka s cennými papíry, se vkládá nový oddíl 1, který se věnuje odborné péči, kdy obchodník s cennými papíry je povinen poskytovat investiční služby s odbornou péčí (§ 11a).

Oddíl 2 pak obezřetnému poskytování investičních služeb (viz § 12).

Způsob dodržování jednotlivých pravidel obezřetného poskytování investičních služeb, požadavky na pověření a výkon činností obchodníka s cennými papíry jinou osobou atd. pak upravuje prováděcí právní předpis.

¹⁰⁸ Dle ustanovení bodu 15) článku 4 „mnohostranným systémem obchodování (multilateral trading facility – tzv. MTF)“ rozumíme mnohostranný systém, který provozuje investiční podnik nebo organizátor trhu a který sdružuje početné zájmy třetích osob na nákupu či prodeji finančních nástrojů – uvnitř systému a v souladu s pevně stanovenými pravidly – způsobem, který vede k uzavření smlouvy v souladu s ustanoveními hlavy II;

Povinnost dohledu:

MiFID – Stanoví pouze obecnou povinnost trvalého dohledu, kdy členské státy musí zajistit, aby příslušné orgány sledovaly činnost investičních podniků a mohly tak posoudit plnění provozních podmínek stanovených v této směrnici. Členské státy dále zajistí, aby byla přijata vhodná opatření umožňující příslušným orgánům získat údaje nezbytné k posouzení toho, zda investiční podniky tyto povinnosti plní (článek 17/1).

ZPKT – Obecnou povinnost dohledu rozvádí na dohled na individuálním a nebo konsolidovaném základě.

Dohled na individuálním základě, tzn. dohled nad dodržováním práv a povinností stanovených tímto zákonem a podmínek stanovených v rozhodnutí vydaném podle tohoto zákona vykonává Česká národní banka (§ 135/1).

Dohledu nepodléhá vydávání cenných papírů Českou národní bankou, vedení evidence cenných papírů Českou národní bankou, provozování vypořádacího systému Českou národní bankou a obchodování České národní banky s investičními nástroji a cennými papíry, které nejsou investičními cennými papíry (§ 135/2).

Za § 135 se vkládá nový § 135a, který má nadpis Spolupráce s orgány dohledu jiných členských států Evropské unie.

Pokud je to nezbytné pro výkon dohledu podle tohoto zákona, může Česká národní banka požádat orgán dohledu jiného členského státu Evropské unie o spolupráci při výkonu dohledu nebo kontrole na místě u osoby podléhající jeho dohledu.

Dohledem na konsolidovaném základě podle tohoto zákona se rozumí sledování a regulace rizik u konsolidačních celků, jejichž součástí je obchodník s cennými papíry, který není bankou, za účelem omezení rizik, kterým je tento obchodník s cennými papíry vystaven na základě své účasti v konsolidačním celku (§ 150/1).

Dohled na konsolidovaném základě není dohledem nad jednotlivými osobami zahrnutými do konsolidačního celku a nenahrazuje se jím výkon dohledu nad činností obchodníků s cennými papíry na individuálním základě podle tohoto zákona ani dohled nad bankami a finančními institucemi podle zvláštního právního předpisu (§ 150/2).

V § 150 se novelizací doplňuje odstavec 3, který zní: „*Pro účely dohledu na konsolidovaném základě se obchodníkem s cennými papíry rozumí pouze obchodník s cennými papíry podle § 8a odst. 1 až 3.*“.

Pravidla při poskytování služeb:

MiFID - Pravidla chování při poskytování investičních služeb klientům (článek 19). Při poskytování investičních služeb nebo i případných doplňkových služeb klientům musí investiční podnik jednat čestně, spravedlivě a profesionálně v souladu s nejlepšími zájmy svých klientů. Musí dodržovat zásady stanovené v článku 13, odstavcích 2 až 8. Veškeré informace, včetně propagačních sdělení, určené investičním podnikem pro klienty nebo potenciální klienty, musí být korektní, jasné a neklamavé. Klientům nebo potenciálním klientům se vždy poskytují srozumitelné informace o službách, finančních nástrojích, navrhovaných strategiích a nákladech tak, aby byli schopni pochopit povahu a rizika investiční služby či nabízeného finančního nástroje, a následně učinit informované investiční rozhodnutí. Tyto informace se poskytují ve standardizované formě.

Poskytování služeb je možné také prostřednictvím jiného investičního podniku. V tomto případě pak musí být zajištěno, aby podnik, který prostřednictvím jiného podniku obdrží příkaz k provedení investičních nebo doplňkových služeb jménem klienta, se mohl spolehnout na informace klienta předané tímto jiným podnikem. Za úplnost a přesnost předávaných informací ovšem zůstává odpovědný ten podnik, který příkazy zprostředkovává (článek 20).

S tím souvisí povinnost provádět příkazy za podmínek nejvýhodnějších pro klienta (článek 21), tzn. podniky musí přijmout veškerá opatření k tomu, aby při provádění příkazů dosáhly nejlepšího možného výsledku pro své klienty, a to vzhledem k ceně, nákladům, rychlosti, pravděpodobnosti realizace a vypořádání, objemu, povaze nebo jinému aspektu souvisejícímu s provedením příkazu. Avšak pokud existuje ze strany klienta konkrétní pokyn, má tento vždy přednost a podnik provede příkaz podle tohoto konkrétního pokynu.

Aby tohle všechno šlo realizovat, musí investiční podniky poskytovat svým klientům vhodné informace o svých zásadách provádění příkazů a předem si získat jejich souhlas s těmito zásadami.

Pokud zásady provádění příkazů stanoví možnost, že příkazy klienta lze provést mimo regulovaný trh nebo MTF, musí investiční podnik o této možnosti klienta zvlášť informovat. Souhlas mohou získat vždy buď pro jednotlivé transakce nebo formou obecné dohody.

ZPKT - § 15 včetně nového nadpisu zní „*obecné povinnosti při jednání se zákazníky.*“

Obchodník s cennými papíry musí jednat kvalifikovaně, čestně a spravedlivě a v nejlepším zájmu zákazníků (dříve byly rovnou jen vyjmenovány povinnosti obchodníka).

Při poskytování investičních služeb nesmí v žádném případě přijmout či naopak nabídnout jakoukoli peněžitou či nepeněžitou výhodu, která by vedla k porušení některé ze zákonných povinností.

Za § 15 se vkládají nové § 15a až 15s.

Při komunikaci se zákazníkem obchodník nesmí používat nejasné, nepravdivé, nebo snad zavádějící či klamavé informace (§ 15a/1).

Analýza investičních příležitostí, kterou obchodník tvoří nebo rozšiřuje, musí být v souladu se všemi informacemi, které obchodník zákazníkovi poskytl (§ 15b).

Obchodník je povinen informovat ve stanovené lhůtě (§ 15d) zákazníka o všech nezbytných údajích o své osobě a dalších základních informacích souvisejících s jím poskytovanými investičními službami, dále o investičních nástrojích, možných rizicích atd.

Obchodník poskytuje tyto informace v listinné podobě či na jakémkoli nosiči informací, který je vhodný a zákazník s touto formou souhlasí (§ 15e).

Naopak § 15h umožňuje obchodníkovi vyžadovat určité informace od zákazníka nezbytné pro dohodnutou činnost.

Povinnosti ve vztahu k zákazníkovi stanovené v § 15a až 15k plní obchodník s cennými papíry také ve vztahu k potenciálnímu zákazníkovi, s výjimkou povinností stanovených v § 15d odst. 1 písm. h) a § 15g.

Je jasné, že obchodník provádí pokyny zákazníka za nejlepších možných podmínek, s přihlédnutím ke kritériím povahy zákazníka a dalším a v případě žádosti zákazníkovi doloží, že provádí nebo provedl jeho pokyn nebo pokyny v souladu s pravidly pro provádění pokynů zákazníků stanovenými v § 15l odst. 3.

Obchodník zpracovává pokyny zákazníka ve vztahu k pokynům ostatních zákazníků nebo pokynům na vlastní účet spravedlivě a bez zbytečných průtahů. Obchodník musí dále zavést a následně udržovat pravidla pro zpracování pokynů (15o).

Obchodník nesmí využívat informace týkající se neprovedených pokynů zákazníků tak, aby na základě takové informace ještě před provedením pokynu zákazníka na svůj účet získal nějaký prospěch (§ 15p).

Obchodník je povinen informovat zákazníka ve stanovené lhůtě o provedeném pokynu a na jeho žádost také o stavu vyřizování dosud neprovedeného pokynu (§ 15q).

Obchodník informuje, v návaznosti na přímo použitelný předpis Evropských společenství¹⁰⁹, bez zbytečného odkladu Českou národní banku o uzavřených obchodech

¹⁰⁹ kterým se provádí směrnice Evropského parlamentu a Rady upravující trhy finančních nástrojů (2004/39/ES);

s kótovanými investičními nástroji, nejpozději však do konce prvního pracovního dne následujícího po uzavření obchodu; Tato informační povinnost se nevztahuje na obchody uzavřené s Českou národní bankou.

Požadavky na transparentnost¹¹⁰:

MiFID - Požadavky na transparentnost pro regulované trhy před uskutečněním obchodu (článek 44).

Před uskutečněním obchodu se vyžaduje, aby regulované trhy zveřejňovaly alespoň aktuální kupní či prodejní ceny a intenzitu obchodních zájmů na těchto cenách, sdělované prostřednictvím jejich systémů pro akcie přijaté k obchodování. Kromě toho požaduje, aby byly tyto informace poskytovány veřejnosti za přiměřených obchodních podmínek a průběžně během obvyklé doby obchodování.

Požadavky na transparentnost pro regulované trhy po uskutečnění obchodu (článek 45). Po uskutečnění obchodu se vyžaduje, aby regulované trhy zveřejňovaly alespoň cenu, objem a čas transakcí provedených s akciemi přijatými k obchodování, a aby byly o těchto transakcích zveřejňovány podrobnosti, a to za přiměřených obchodních podmínek a v okamžiku co nejbližšímu reálnému času.

ZPKT – Část pátá s názvem „Trh s investičními nástroji“ byla zcela přepracována. Díl 3 Transparentnost regulovaného trhu zde transparentnost před uzavřením obchodu a po uzavření obchodu.

Transparentnost regulovaného trhu před uzavřením obchodu (§ 67).

Organizátor regulovaného trhu uveřejňuje za podmínek stanovených přímo použitelným předpisem Evropských společenství¹¹¹, kterým se provádí směrnice MiFID, aktuální nabídkové a poptávkové ceny a aktuální nabízené a poptávané množství za tyto ceny pro akcie přijaté k obchodování na tomto regulovaném trhu.

Tyto informace uveřejňuje průběžně během své obvyklé obchodní doby způsobem snadno dostupným účastníkům kapitálového trhu; přístup k těmto informacím může zpoplatnit za cenu, která nesmí být vyšší než cena obvyklá na finančním trhu¹¹².

Organizátor nemusí uveřejňovat ty informace, o kterých to stanoví prováděcí právní předpis¹¹³.

¹¹⁰ Požadavky na transparentnost pro MTF viz články 29 a 30 směrnice MiFID.

¹¹¹ Čl. 17, 29, 30, 32 až 34 nařízení Komise (ES) č. 1287/2006.

¹¹² Čili v podstatě kopíruje ustanovení MiFID.

Transparentnost regulovaného trhu po uzavření obchodu (§ 68).

Organizátor regulovaného trhu uveřejňuje údaje o obchodu s akciemi uzavřeném na regulovaném trhu neprodleně po uzavření obchodu způsobem snadno dostupným účastníkům kapitálového trhu; přístup k těmto informacím může zpoplatnit za cenu, která nesmí být vyšší než cena obvyklá na finančním trhu.

Česká národní banka může na žádost organizátora regulovaného trhu udělit předchozí souhlas s odložením uveřejnění informací. Informaci o udělení tohoto souhlasu je organizátor regulovaného trhu povinen uveřejnit způsobem snadno dostupným účastníkům kapitálového trhu.

Zvýšení transparentnosti, týkající se stanovení cen a obchodních informací, je důležité pro snahu Evropské komise zajistit podmínky po celé EU a pro dobré fungování trhu s cennými papíry. Transparentnost by měla vést k lepšímu propojení trhů v EU¹¹⁴.

Požadavky na transparentnost, uvedené ve směrnici MiFID, rovněž podporují soutěživost mezi aktéry na trhu a obchodními systémy (např. burzami) a rozšíří se tak i výběr výrobků, míst prodeje a cenových relací. Očekává se, že investoři pocítí snížení obchodních nákladů, protože náklady na jednotlivé transakce poklesnou díky existenci soutěživosti mezi obchodními systémy a našimi systémy pro investory¹¹⁵.

S cílem zajistit vyrovnané hrací pole zavádí EK prostřednictvím směrnice MiFID standardizované jednotné požadavky na transparentnost, které musí plnit veškeré obchodní systémy a všichni aktéři na trhu.

Transparentnost se ve směrnici MiFID objevuje v několika podobách¹¹⁶:

- ve vztahu k nakládání s daty se transparentnost týká podávání informací klientům o transakcích jejich jménem,
- vedení záznamů o obchodech a objednávkách,
- komunikace o cenových podmínkách před uzavřením obchodu,
- podávání informací o obchodech příslušným úřadům a zajištění transparentnosti cen po uzavření obchodu;

Transparentnost je možné obecně shrnout jako umožnění investorům a účastníkům trhu dozvědět se, za jaké ceny mohou nakupovat a prodávat akcie (tzv. předobchodní transparentnost) a za jaké ceny byly podíly nakoupeny či prodány (tzv. poobchodní

¹¹³ Čl. 18 až 20 nařízení Komise (ES) č. 1287/2006.

¹¹⁴ Jennings M. Transparentnost trhu, zvýšení ochrany investorů v EU, s. 20.

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ Jennings M. Transparentnost trhu, zvýšení ochrany investorů v EU, s. 21.

transparentnost). U objednávek převyšujících určité stanovené limity nemusí být informace o předobchodní ceně zveřejněna a u poobchodní transparentnosti mohou společnosti sdělení informací týkající se velké obchodní transakce pozdržet¹¹⁷.

Hlášení obchodů se od investičních společností vyžaduje proto, aby se zajistilo, že příslušný orgán může řádně vykonávat svou kontrolní činnost. Požadavky na hlášení obchodů jsou uvedeny v jednotlivých člancích o směrnici MiFID¹¹⁸.

Jedním z klíčových požadavků poobchodní transparentnosti je skutečnost, aby byly informace zveřejňovány co nejdříve po realizaci obchodu (bez ohledu na užitý obchodní systém).

Investiční společnosti musí sdělovat podrobnosti o svých transakcích pouze místnímu kontrolnímu úřadu. Nemají vykazovací povinnost vůči řadě kontrolních orgánů nebo burz v EU. Odpovědnost za výměnu informací s ostatními regulačními či kontrolními úřady v ostatních členských státech EU nese příslušný domácí orgán na trhu, případně domácí kontrolní orgán.

Ustanovení směrnice MiFID definuje typy informací, které je nutné sdělit příslušnému domácímu orgánu. Od investiční společnosti by se nemělo vyžadovat, aby poskytovala informace jakémukoliv jinému orgánu či kontrolní instituci v jiné zemi EU, které by byly nad rámec tohoto požadavku. Informace poskytnuté domácímu orgánu by měly být postačující i pro ostatní regulační úřady v EU¹¹⁹.

Služební tajemství vs. povinnost mlčenlivosti:

MiFID - Služební tajemství (Článek 54)

Všechny osoby, které pro příslušné orgány pracují nebo pracovaly, nebo subjekty, na které jsou přeneseny pravomoci podle čl. 48 odst. 2, jakož i auditoři a experti pověřeni příslušnými orgány, jsou vázáni povinností zachovat služební tajemství. To znamená, že nesmějí sdělit žádné osobě ani žádnému orgánu žádné důvěrné informace, které se dozvědí při plnění svých povinností.

¹¹⁷ Důvodem tohoto opatření je zajistit, aby pravidla pro transparentnost nebránila realizaci velkých obchodních transakcí, kterým by požadavky na transparentnost mohly u klientů způsobit potíže. Viz ustanovení článků 44 odst. 2 a 45 odst. 2 směrnice MiFID.

¹¹⁸ Článek 25 směrnice MiFID.

¹¹⁹ Viz tamtéž.

Existují však výjimky, např. pokud byl na daný podnik či regulovaný trh vyhlášen konkurs nebo nařízena likvidace, lze důvěrné informace, které se netýkají třetích osob, sdělit v občanském soudním řízení, jestliže je to nutné k tomu, aby se řízení uskutečnilo.

Tento článek však nebrání příslušným orgánům, aby si v souladu s vnitrostátním právem vyměňovaly nebo předávaly důvěrné informace, které neobdržely od příslušného orgánu jiného členského státu.

ZPKT - V části osmé „nazvané „*Ochrana kapitálového trhu a investorů*“, v hlavě první „Povinnosti účastníků trhu je v § 117 uvedena základní povinnost, a to povinnost mlčenlivosti.

Osoba (zde vyznačená) je povinna zachovávat mlčenlivost o informaci, která může mít význam pro posouzení vývoje na kapitálovém trhu nebo může významně poškodit osobu využívající služby poskytované na kapitálovém trhu a která nebyla uveřejněna.

Nevyplývá-li ze zákona něco jiného, jsou osoby podle odstavce 1 zproštěny povinností zachovávat mlčenlivost pro účely uvedené v odstavci 2.

Povinnost mlčenlivosti trvá i po ukončení činnosti osob uvedených v odstavci 1.

Co se změn týče, v § 117 odst. 1 se slova „*provozovatele tiskárny oprávněné k tisku kótovaných cenných papírů*“ zrušují (nepatří tedy nadále mezi povinné osoby) a v § 117 odst. 2 písm. f) se slova „*Ministerstvu financí*“ nahrazují slovem „*ministerstvu*“ a za slovo „*činnosti*“ se vkládají slova „*a financování terorismu*“ (zesílení boje proti terorismu po 11.září 2001 je nám všem dobře patrný).

Pravidla archivace a uchovávání dat:

MiFID - Obecná pravidla archivace a uchovávání dat upravují články 13 a 25 směrnice MiFID spolu s článkem 51 prováděcí směrnice č. 2006/73/ES. Podle nich bude obchodník s cennými papíry povinen uchovávat záznamy o poskytnutých investičních službách a obchodech po dobu nejméně pěti let.

Jedná-li se však o záznamy vzájemných práv a povinností, které vyplývají ze smlouvy mezi obchodníkem s cennými papíry a zákazníkem, anebo o záznamy podmínek poskytování investiční služby zákazníkovi (smlouvy a jejich dodatky, obchodní podmínky), musí být uchovávány po celou dobu trvání smluvního vztahu a za výjimečných okolností i po dobu delší, je-li to nezbytně nutné.

Data jsou uchovávána na nosičích, které umožňují orgánům dohledu snadný přístup k údajům potřebným pro rekonstrukci všech hlavních fází průběhu každého obchodu.

Všechny opravy nebo doplnění jsou snadno zjištělné, stejně jako původní podoba dat před opravami či změnami. Jakákoli jiná manipulace s daty nebo jejich pozměňování jiným než transparentním způsobem podle nových pravidel je znemožněna.

Způsob vedení záznamů o investičních službách a obchodech (deník obchodníka s cennými papíry) upravují články 13 a 25 směrnice MiFID spolu s články 7 a 8 prováděcího nařízení 2006/1287/ES. Podle nich je obchodník s cennými papíry povinen zajistit vedení záznamů o všech poskytnutých investičních službách a provedených obchodech, které umožní příslušnému orgánu dohledu sledovat dodržování právních předpisů, zejména těch týkajících se plnění povinností vůči zákazníkům. Jedná se zejména o záznamy o pokynech zákazníka a záznamy o obchodech¹²⁰.

Předchozí platná právní úprava deníku obchodníka s cennými papíry byla proti nově zaváděným předpisům přísnější, protože vyžadovala zaznamenávání podstatně většího množství údajů. Další zjednodušení spočívá v tom, že na rozdíl od předchozí právní úpravy se vymezení povinných údajů už neliší podle toho, o jaký druh finančního nástroje se jedná.

Přestože podle nově zaváděných předpisů odpadla obchodníkům s cennými papíry povinnost uchovávat záznamy o některých údajích, neznamená to, že pro ně není na místě prověřit zásady správy a řízení záznamů a přizpůsobit je novým požadavkům. Směrnice MiFID vyžaduje v zájmu sledování dodržování právních předpisů, aby osoby odpovědné za správu záznamů ve finančních institucích upravily indexační a vyhledávací procesy tak, aby orgány dohledu měly přístup k důležitým informacím uloženým v archivech organizací¹²¹.

ZPKT - Oddíl 7 upravuje uveřejňování údajů obchodníkem s cennými papíry.

Obchodník uveřejňuje základní údaje o sobě, o složení akcionářů, struktuře konsolidačního celku, jehož je součástí, a o své činnosti a finanční situaci. Uveřejňuje také údaje o plnění pravidel obezřetného podnikání na individuálním či konsolidovaném základě či ve zkráceném rozsahu, pokud jsou pro to splněny podmínky (§ 16a).

§ 16a odst. 6 stanoví, že obchodník nemusí uveřejnit informaci o plnění pravidel obezřetného podnikání, pokud není významná, je citlivá, nebo je důvěrná.

Oddíl 8 se týká uchovávání dokumentů a záznamů.

Obchodník uchovává jednak dokumenty týkající se poskytnuté investiční služby, včetně záznamů v deníku obchodníka s cennými papíry uvedených v § 13, a také záznamy komunikace se zákazníkem, týkající se poskytnuté investiční služby, a záznamy komunikace s potenciálním zákazníkem.

¹²⁰ Polák V. Archivace podle MiFID, s. 20.

¹²¹ Tamtéž.

Tyto dokumenty jsou uchovávány nejméně po dobu 5 let od okamžiku poskytnutí investiční služby nebo od provedení obchodu; totéž platí i pro osobu, jejíž povolení k činnosti obchodníka bylo odejmuto nebo zaniklo, jakož i pro jejího právního nástupce (§ 17/1).

3.4 KONFLIKT ZÁJMŮ

3.4.1 Historické hledisko

Již z historického hlediska existují v rámci univerzální banky dva typy konfliktů zájmů¹²²:

- Konflikt zájmů mezi investičním a svěřeneckým bankovníctvím a
- Konflikt zájmů při obchodování s cennými papíry.

Konflikt zájmů mezi investičním a svěřeneckým bankovníctvím byl před přijetím „*Banking Act*“ v roce 1933 velmi rozšířen v USA. Tento typ konfliktu vysvětluje následující příklad: Univerzální banka uzavře se svým klientem ručitelskou emisní smlouvu, ve níž se zaváže odkoupit od něj vydané cenné papíry za předem stanovenou cenu. Univerzální banka realizuje tento typ emisního obchodu tedy na vlastní účet a riziko s cílem tyto cenné papíry se ziskem prodat na sekundárním trhu. Při snaze o tento prodej se však často ukáže, že banka špatně stanovila emisní cenu a že vlastní nadhodnocené cenné papíry. Za normální situace by měla banka vykázat z tohoto obchodu ztrátu. Bankéři však vynalezli jednoduché řešení, které mělo neutrální dopad na zisk banky: Nadhodnocené cenné papíry prodají klientům, pro které banka provádí majetkovou správu. Univerzální banka tímto způsobem zneužívá svého postavení majetkového správce a výrazně poškozují zájmy svých klientů, protože přenáší vlastní ztráty na své klienty, kterým má řádně spravovat majetek¹²³.

Konflikt zájmů při obchodování s cennými papíry zase vyplýval ze skutečnosti, že univerzální banky disponovaly velkým množstvím informací. Banky vedly účty a poskytovaly úvěry velkému počtu klientů a získávaly tak neveřejné informace o finanční situaci a obchodních záměrech firem, jejichž instrumenty se obchodovaly na sekundárních trzích. Investiční oddělení univerzálních bank pak získávaly v podstatě zadarmo neveřejné informace

¹²² Musílek P. Finanční trhy a investiční bankovníctví, s.719.

¹²³ Tamtéž.

z komerčního bankovníctví, které následně využívaly při obchodování na sekundárních trzích. Univerzální banky pak dosahovaly na základě neveřejných informací kapitálových zisků na úkor investorů, kteří tyto informace nevladnili¹²⁴.

3.4.2 Úprava v ČR před implementací směrnice MiFID

3.4.2.1 Vyhláška č. 258/2004 Sb.

Dne 12. března 2004 byla vydána vyhláška č. 258/2004 Sb., kterou se stanoví podrobnosti dodržování pravidel obežřetného poskytování investičních služeb a podrobnější způsoby jednání obchodníka s cennými papíry se zákazníky.

V § 2 předpis stanovil pravomoc a odpovědnost jednotlivých zaměstnanců ve shodě s faktickou organizací konkrétního obchodníka, a to především se zohledněním požadavků na fungování kontrolních mechanismů v rámci obchodníka (zejména s ohledem na princip čtyř očí a dvou podpisů) a na opatření k zamezení střetu zájmů (např. čínské zdi, oddělení procesu obchodování a vypořádání apod.).

V úpravě předcházení střetu zájmů (konstrukci čínských zdí) § 10 odst. 1 stanovil klíčový požadavek zamezení střetu zájmů, kterým bylo personální a organizační oddělení některých činností v rámci obchodníka¹²⁵. Tento spočíval ve výčtu činností, které nemohly být vykonávány stejným zaměstnancem a dále v požadavku fyzického oddělení některých pracovišť.

Striktní požadavek na oddělení bylo nutno uplatňovat v případě uzavírání obchodů s investičními instrumenty na vlastní účet a na účet zákazníků, obhospodařování portfolií zákazníků a vypořádání obchodů. Výjimku z povinnosti oddělit obchodování na vlastní a zákaznický účet tvořily tři typy činností charakterizované v odstavci 1 písm. a) bodech 1 až 3, kde bylo riziko střetu zájmů omezeno povahou činností vykonávaných zaměstnancem na vlastní účet obchodníka (body 2 a 3) anebo dalším organizačním opatřením v rámci provozu obchodníka.

¹²⁴ Konflikt zájmů při obchodování s cennými papíry ve 20. letech minulého století na americkém trhu podlomil důvěru v čestnost těchto obchodů. Viz tamtéž.

¹²⁵ Čínské zdi je totiž nezbytné stavět mezi všemi jednotlivými zásadními činnostmi pracovní náplně příslušných pozic, třebaže jsou některé z činností rozděleny mezi více zaměstnanců, jejichž pozice mají vlastní pojmenování. Viz důvodová zpráva k vyhl. č. 258/2004 Sb.

Obecně lze konstatovat, že vlastní poskytnutí služby zákazníkovi se mohlo zajistit jednou osobou, ale na další činnostech s tím souvisejících se nutně podíleli další zaměstnanci (typicky při obchodování s cennými papíry – nákup/prodej obstará makléř, vypořádání zajišťuje back office, příkaz k úhradě podepisuje jiný pověřený (vedoucí) zaměstnanec a zaúčtování zajišťuje účetní).

Toto rozdělení, spolu s obecnými zásadami kontroly (princip „čtyř očí“, dvou podpisů apod.), mělo vést k efektivnějšímu výkonu vnitřní kontroly, k prevenci případů poskytování služeb v rozporu s požadavkem odborné péče a případů, kdy dochází k narušení čestnosti obchodování a průhlednosti kapitálovém trhu¹²⁶.

Řešení problematiky střetu zájmů upravoval § 19¹²⁷. Zde bylo třeba vzít v úvahu, že mohou nastat dvě různé situace.

V prvním případě dosud nebyla služba poskytnuta, jejím poskytnutím však mohlo dojít ke střetu zájmů mezi obchodníkem a zákazníkem nebo mezi zákazníky navzájem. Šlo tedy o případ, kdy střet zájmů hrozil, ale dosud nenastal. Obchodník byl povinen v takovémto případě poskytnout zákazníkům spravedlivé zacházení, což mohlo znamenat i odmítnutí poskytnout službu zákazníkovi. Vnitřní mechanismus obchodníka, který měl řešit takovou situaci, upravoval odstavec 1 písm. a) až c) navrhovaného ustanovení. Vyhláška navíc v odstavci 1 ukládala jako doporučení učinit součástí smlouvy mezi obchodníkem a zákazníkem i upozornění ohledně možného odmítnutí poskytnout službu. Ostatně šlo nepochybně o důležitou skutečnost, na kterou byl obchodník povinen zákazníka upozornit také podle § 15. Bylo lze např. uvažovat o tom, že postup odmítnutí poskytnutí provedení zákazníkem požadované služby obchodník upraví jednak v obchodních podmínkách (navenek k zákazníkovi) a v pracovních postupech obchodníka (ke svým zaměstnancům)¹²⁸.

Druhý případ pak zahrnoval situaci, ve které již ke střetu zájmů v průběhu poskytování služby došlo. V zásadě přicházel v úvahu postup, že obchodník upřednostní zájmy zákazníka před zájmy vlastními (bylo-li to ještě možné, neboť mnohé kroky již nebylo možno vrátit zpět) v případě, že došlo ke střetu zájmů mezi zákazníkem a obchodníkem, nebo povinnost požádat zákazníky o písemné instrukce v případě, že došlo ke střetu zájmů mezi zákazníky navzájem. Přitom se nepožadovalo, aby obchodník informoval jednoho zákazníka o přesném obsahu a rozsahu pokynu druhého zákazníka.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ K § 15 odst. 1 písm. f) ZPKT – tento změněn z. č. 230/2008 Sb.

¹²⁸ Tamtéž.

Vyhláška byla zrušena vyhláškou ČNB, uvedenou pod číslem 237/2008 Sb., o podrobnostech některých pravidel při poskytování investičních služeb¹²⁹.

3.4.2.2 Vyhláška č. 114/2006 Sb., o poctivé prezentaci investičních doporučení

Tato vyhláška stanovuje podrobnější pravidla pro prezentaci informací doporučujících investiční strategie, resp. investiční rozhodnutí, a pro zveřejňování zájmů a konfliktů zájmů. Zpracovaný návrh vyhlášky vycházel z nutnosti transponovat do českého právního řádu relevantní evropské směrnice, a to směrnicí č. 2003/6/EC o zneužívání trhu a směrnicí č. 2003/125/EC implementující směrnicí č. 2003/6/EC o zneužívání trhu, pokud jde o poctivou prezentaci investičních doporučení a uveřejňování zájmů a konfliktů zájmů¹³⁰.

§ 4 Upravuje pravidla pro uveřejňování zájmů a střetů zájmů. Zájmy a střety zájmů osob produkujících investiční doporučení mohou ovlivnit objektivitu doporučení a jejich prezentaci, s následným negativním dopadem na důvěru investorů v kapitálový trh. Proto vyhláška upravuje obecné povinnosti uveřejnit zájmy a střety zájmů těchto osob, což umožňuje investorům vnímat kontext konkrétního investičního doporučení a vyhodnotit si jej.

Předpokládanou dostupnost informací o zájmech a střetech zájmů osobám, které tvoří investiční doporučení, je nutné posuzovat podle nastavení tzv. čínských zdí v rámci konkrétních povinných osob¹³¹.

§ 9 řeší střet mezi pravidly podle této vyhlášky a pravidly podle jiných právních předpisů. Obchodníci s cennými papíry či banky mají zavedeny tzv. čínské zdi. V konkrétním případě zpravidla jde o informační bariéry mezi analytiky a ostatními organizačními složkami podniku (např. útvarem investičního bankovníctví apod.). Důsledkem regulace poctivé prezentace investičních doporučení by nemělo být porušování těchto opatření, postupů a bariér. Proto ustanovení odst. 2 písm. b) zakotvuje výjimku, že informace o zájmech podle tohoto ustanovení tak nemusí obchodník s cennými papíry nebo banka v investičním doporučení uvádět, pokud by tím měla být zavedená bariéra překročena¹³².

¹²⁹ Zrušovací ustanovení § 51 vyhl. č. 237/2008 Sb.

¹³⁰ Důvodová zpráva k vyhl. č. 114/2006 Sb., o poctivé prezentaci investičních doporučení.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² Například jde o situaci, kdy analytik nemá díky informační bariéře informace o konkrétním zájmu banky (např. o majetkové účasti). V takovém případě by striktní požadavek na publikaci této informace v analytikově investičním doporučení vedl k nežádoucímu překročení zavedené informační bariéry. Viz tamtéž.

3.4.3 Úprava po implementaci směrnice MiFID

Cílem úpravy střetů zájmů podle MiFID není zcela vyloučit vznik střetů zájmů, ale zajistit, aby obchodník s cennými papíry přijal všechna přiměřená opatření k tomu, aby v jejich důsledku nedošlo k poškození zájmů zákazníků¹³³.

Regulace střetů zájmů dopadá na dvě skupiny případů:

- zájmy obchodníka s cennými papíry, jeho koncernu či osob se zvláštním vztahem k obchodníkovi s cennými papíry se dostávají do střetu s jeho povinnostmi vůči zákazníkovi - tyto povinnosti mohou vyplývat ze smlouvy nebo z právních předpisů, může však jít i o tzv. fiduciární povinnost;
- dochází ke střetu zájmů několika jeho zákazníků, vůči kterým je uvedenými povinnostmi vázán¹³⁴;

Skutečnost, že obchodník s cennými papíry nebo určitý zákazník může získat prospěch (nebo se vyhnout ztrátě) sama o sobě nepředstavuje střet zájmů, pokud to současně nepředstavuje možnou nevýhodu pro (jiného) zákazníka¹³⁵.

Regulace střetu zájmů se uplatní pouze v případě, že obchodník s cennými papíry poskytuje hlavní či doplňkovou investiční službu. Je přitom nerozhodné, o jakou kategorii zákazníka se jedná (drobný zákazník nebo profesionální zákazník)¹³⁶.

Koncepce české právní úpravy byla v tomto směru odlišná: cílem bylo vůbec zamezit vzniku střetu zájmů (viz § 12a odst. 1 bod 2 novely ZPKT¹³⁷: „postupy pro zamezení možného vzniku střetu zájmů“). Bylo proto nutné tuto tehdy stávající úpravu odpovídajícím způsobem upravit¹³⁸ - nově se posuzuje, zda může konkrétní střet zájmů poškodit zákazníka.

Z vyjádření Evropské Komise vyplývá, že obchodník s cennými papíry je povinen zjistit veškeré příslušné střety zájmů (viz níže) a dále řídit a případně oznamovat takové, který by mohl poškodit zájmy jeho zákazníků.

¹³³ Je vhodné zmínit, že ochrana zájmů zákazníků před poškozením v důsledku existence střetu zájmů je podstatou mnoha ustanovení MiFID, zejména těch, která upravují pravidla jednání obchodníka s cennými papíry se zákazníky (viz např. úprava best execution, provádění pokynů zákazníků, zákaz přijímání či poskytování pobídek (inducements) aj.) Viz konzultační materiál Ministerstva financí ČR – Požadavky na organizaci a provoz, s. 20.

¹³⁴ Recital 24 směrnice 2006/73/ES.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ Recital 25 směrnice 2006/73/ES.

¹³⁷ Zákonem č. 120/2007 Sb., změna zákonů v souvislosti se stanovením kapitálových požadavků.

¹³⁸ Zákon č. 230/2008 Sb. v § 12a odst. 1 písm. a) bodě 2 slova „ , postupy pro zamezení možného střetu zájmů“ zrušil.

Obchodník s cennými papíry má povinnost uchovávat a aktualizovat záznamy o poskytovaných investičních službách, v souvislosti se kterými vznikl anebo může vzniknout střet zájmů, který s sebou nese značné riziko poškození zájmů zákazníků¹³⁹.

3.4.3.1 Systém řešení střetu zájmů

Směrnice upravuje systém řešení střetů zájmů má třístupňovou strukturu¹⁴⁰:

1. Zjišťování střetů zájmů
2. Řízení střetů zájmů
3. Oznamování střetů zájmů

3.4.3.1.1 Zjišťování střetů zájmů

Obchodník s cennými papíry je povinen učinit všechny přiměřené kroky ke zjištění střetů zájmů mezi ním (včetně jeho vedoucích osob, zaměstnanců a vázaných zástupců) a jeho zákazníky nebo mezi zákazníky navzájem, které vzniknou v průběhu poskytování investiční služby¹⁴¹.

Při určování typů střetů zájmů, které vznikají v průběhu poskytování investičních služeb a které by mohly poškodit zájmy zákazníků, je obchodník s cennými papíry zejména povinen zjišťovat, zda se on sám, jeho osoby se zvláštním vztahem k obchodníkovi s cennými papíry, jím ovládaná osoba nebo osoba ho ovládající, nachází v některé z těchto situací, ať už v důsledku poskytování investičních služeb či jinak¹⁴²:

- taková osoba získá finanční prospěch nebo se vyhne finanční ztrátě na úkor zákazníka, nebo
- má zájem na výsledku investiční služby poskytnuté zákazníkovi nebo obchodu provedeného na účet zákazníka a tento zájem je odlišný od zájmu zákazníka, nebo
- má finanční či jinou motivaci k upřednostnění zájmů jiného zákazníka, nebo
- podniká ve stejném oboru jako zákazník, nebo

¹³⁹ Čl. 23 směrnice 2006/73/ES.

¹⁴⁰ Konzultační materiál Ministerstva financí ČR – Požadavky na organizaci a provoz, s. 21.

¹⁴¹ Čl. 18 odst. 1 směrnice MiFID.

¹⁴² Čl. 21 směrnice 2006/73/ES, u nás implementuje § 30 odst. 1 vyhlášky ČNB č. 237/2008 Sb., o podrobnostech některých pravidel při poskytování investičních služeb.

- v souvislosti s poskytnutím investiční služby zákazníkovi od jiné osoby přijme nebo jiné osobě nabídne peněžitou nebo nepeněžitou pobídku (inducement)¹⁴³.

3.4.3.1.2 Řízení střetů zájmů

Obchodník s cennými papíry je povinen zavést a udržovat účinné postupy k řízení střetů zájmů. Tyto postupy musí být zachyceny v písemné podobě a musí být přiměřené velikosti a organizační struktuře obchodníka s cennými papíry a charakteru, rozsahu a složitosti jeho podnikání¹⁴⁴.

Pokud je obchodník s cennými papíry součástí koncernu, musí tyto postupy zohlednit okolnosti, jichž si obchodník s cennými papíry je nebo by měl být vědom, a které mohou vyvolávat střet zájmů v důsledku struktury a podnikání dalších součástí koncernu¹⁴⁵.

Postupy k řízení střetů zájmů musí plnit tyto funkce¹⁴⁶:

- S odkazem na konkrétní investiční služby a činnosti prováděné obchodníkem s cennými papíry nebo jeho jménem označit okolnosti, které zakládají střet zájmů nebo k němu mohou vést a které by znamenaly značné riziko poškození zájmů zákazníka. V tomto směru se za rizikové činnosti považují zejména tvorba investičních analýz a investiční poradenství, obchodování na vlastní účet, činnosti v rámci obhospodařování portfolia a doplňkové investiční služby ve smyslu § 4 odst. 3 písm. d) a g) zákona. Zvláštní pozornost je třeba věnovat situacím, kdy obchodník s cennými papíry, jím ovládaná osoba nebo osoba ho ovládající vykonává kombinaci dvou či více z těchto činností¹⁴⁷.
- Blíže určit postupy a opatření k řízení těchto střetů zájmů.

Výše uvedené postupy a opatření musí zajistit, že příslušné osoby zapojené do různých obchodních činností, ze kterých plyne střet zájmů, vykonávají tyto činnosti s takovou mírou nezávislosti, která je přiměřená velikosti a činnostem obchodníka s cennými papíry a koncernu do něhož patří a povaze a míře rizika poškození zájmů zákazníka¹⁴⁸.

¹⁴³ Čl. 6 směrnice 2006/73/ES.

¹⁴⁴ Čl. 22 odst. 1 téže směrnice. Podnikání v této souvislosti zahrnuje i jiné činnosti než jen poskytování hlavních či vedlejších investičních služeb.

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ Čl. 22 odst. 2 směrnice 2006/73/ES.

¹⁴⁷ Recital 26 téže směrnice.

¹⁴⁸ Čl. 22 odst. 3, první část, směrnice 2006/73/ES, srovnej s ustanovením § 31 odst. 1 vyhl. č. 237/2008 Sb.

K zajištění této nezávislosti musí postupy a opatření obsahovat¹⁴⁹:

- účinné postupy k zamezení či kontrole výměny informací mezi osobami se zvláštním vztahem k obchodníkovi s cennými papíry vykonávajícími činnosti, které s sebou nesou riziko střetu zájmů, pokud by výměna informací mohla poškodit zákazníky (tzv. čínské zdi),
- kontrola osob se zvláštním vztahem k obchodníkovi s cennými papíry, mezi jejichž hlavní úkoly patří vykonávání činností na účet zákazníků nebo poskytování investičních služeb zákazníkům, jejichž zájmy nebo zájmy, které zastupují, včetně zájmů obchodníka s cennými papíry, mohou být ve střetu se zájmy zákazníků,
- odstranění jakékoli přímé vazby mezi odměňováním osob se zvláštním vztahem k obchodníkovi s cennými papíry, které vykonávají různé činnosti (jsou-li tyto činnosti jejich hlavní náplní práce), pokud ze vztahu těchto činností může vznikat střet zájmů,
- opatření, která jakékoli osobě zabrání nebo omezí její možnost nepřiměřeně ovlivňovat poskytování investičních služeb osobou se zvláštním vztahem k obchodníkovi s cennými papíry,
- opatření k zabránění nebo ke kontrole souběžného nebo postupného zapojení osob se zvláštním vztahem k obchodníkovi s cennými papíry do poskytování různých investičních služeb, pokud takové zapojení může být na újmu řádnému řízení střetu zájmů.

V případě, že výše uvedená opatření a postupy nezajistí potřebnou míru nezávislosti, je obchodník s cennými papíry povinen přijmout jiná nebo další vhodná opatření a postupy¹⁵⁰.

3.4.3.1.3 Oznamování střetů zájmů

Pokud tato opatření v konkrétním případě nepostačují k tomu, aby s dostatečnou jistotou zajistila, že nedojde k nebezpečí poškození zájmů zákazníků, je obchodník s cennými papíry povinen zákazníkovi jasně sdělit obecný charakter nebo zdroje střetu zájmů, a to před provedením obchodu na jeho účet¹⁵¹.

¹⁴⁹ Čl. 22 odst. 3, druhá část, směrnice 2006/73/ES, srovnej s ustanovením § 31 odst. 2 vyhl. č. 237/2008 Sb.

¹⁵⁰ Čl. 22 odst. 3, posl. věta, směrnice 2006/73/ES, srovnej s ustanovením § 31 odst. 2, písm. f) vyhl. č. 237/2008 Sb.

¹⁵¹ Čl. 18 odst. 2 směrnice MiFID.

Toto sdělení musí být poskytnuto na trvalém nosiči dat a obsahovat údaje dostatečně podrobné k tomu, aby zákazník mohl učinit rozhodnutí ve vztahu k investiční službě, v souvislosti s níž střet zájmů vzniká¹⁵².

Toto ustanovení se však nedotýká zásadního požadavku, aby obchodník s cennými papíry v nejvyšší možné míře usiloval o vyloučení střetů zájmů, které mohou poškodit zákazníka. K tomuto řešení se přistoupí pouze v případě, že se střetu zájmu za daných okolností nelze vyhnout¹⁵³.

3.4.3.2 Úprava osobních obchodů

Cílem úpravy uzavírání osobních obchodů osob se zvláštním vztahem k obchodníkovi s cennými papíry je zabránit osobám, při jejichž činnosti vzniká nebezpečí střetu zájmů poškozujících zákazníka či které přicházejí do styku s vnitřními informacemi, uzavírat nebo pomáhat jiným osobám uzavřít takové obchody, které by představovaly zneužití informací, k nimž získaly přístup díky výkonu své funkce¹⁵⁴.

Osobním obchodem osoby se zvláštním vztahem k obchodníkovi s cennými papíry se rozumí obchod s finančním nástrojem uzavřený osobou se zvláštním vztahem k obchodníkovi s cennými papíry nebo na její účet, jestliže je splněna alespoň jedna z následujících podmínek¹⁵⁵:

- Osoba se zvláštním vztahem k obchodníkovi s cennými papíry jedná nad rámec svých pracovních povinností.
- Obchod se uzavírá na účet této osoby se zvláštním vztahem k obchodníkovi s cennými papíry nebo
- osoby blízké nebo
- osoby s úzkým propojením¹⁵⁶ nebo
- jiné osoby, jestliže tato osoba se zvláštním vztahem k obchodníkovi s cennými papíry má přímý či nepřímý hmotný zájem na výsledku obchodu, nikoli však na poplatku či provizi za provedení obchodu.

¹⁵² Čl. 22 odst. 4 směrnice 2006/73/ES.

¹⁵³ Recital 27 směrnice 2006/73/ES.

¹⁵⁴ Konzultační materiál Ministerstva financí ČR – Požadavky na organizaci a provoz, s. 25.

¹⁵⁵ Čl. 11 směrnice 2006/73/ES.

¹⁵⁶ Definice pojmu „úzkého propojení“ viz čl. 4 odst. 31 směrnice MiFID.

Původní regulace osobních obchodů dopadala na užší okruh obchodů, a sice pouze obchody uzavřené zaměstnanci a na jejich vlastní účet nebo na účet osob jim blízkých¹⁵⁷.

MiFID naproti tomu hovoří o osobách se zvláštním vztahem k obchodníkovi s cennými papíry, což je pojem značně širší, osobní obchod může být dokonce obchod uzavřený jinou než osobou se zvláštním vztahem k obchodníkovi s cennými papíry a může být uzavřen na účet jiné osoby než osoby se zvláštním vztahem k obchodníkovi s cennými papíry, osoby blízké či osoby s úzkým propojením.

Co se pravidel pro uzavírání osobních obchodů týče, obchodník s cennými papíry je povinen zavést a udržovat taková opatření, aby osobám se zvláštním vztahem k obchodníkovi s cennými papíry bylo zabráněno¹⁵⁸:

a) uzavřít osobní obchod, je-li splněno alespoň jedno z těchto kritérií:

- obchod je této osobě zakázán právními předpisy týkajícími se ochrany vnitřních informací a zákazu manipulace s trhem¹⁵⁹,
- v případě jeho provedení by se jednalo o zneužití či neoprávněné uveřejnění důvěrných informací,
- je nebo může být v rozporu s některou povinností obchodníka s cennými papíry podle právní úpravy transponující MiFID.

b) přimět jinou osobu nad rámec běžného plnění povinností zaměstnance k uzavření obchodu nebo jí doporučovat uzavření obchodu, na který by se v případě, že by jej uzavřela osoba se zvláštním vztahem k obchodníkovi s cennými papíry, vztahoval zákaz podle bodu a) či kterého by se týkala pravidla prováděcí směrnice upravující organizační požadavky v případě provádění investičních analýz nebo kterého by se týkal zákaz zneužití informací o neprovedeném pokynu.

c) aniž by byla dotčena ustanovení platné právní úpravy o zachování mlčenlivosti o vnitřních informacích¹⁶⁰, sdělit nad rámec běžného plnění povinností zaměstnance jiné osobě jakékoli informace či názory, pokud osoba se zvláštním vztahem k obchodníkovi s cennými papíry ví nebo by měla vědět, že v důsledku toho dotyčná jiná osoba učiní nebo pravděpodobně učiní některý z těchto kroků:

- uzavře obchod, na který by se v případě, že by jej uzavřela osoba se zvláštním vztahem k obchodníkovi s cennými papíry, vztahoval zákaz podle bodu a) či kterého by se týkala pravidla prováděcí směrnice upravující organizační

¹⁵⁷ § 8 v. č. 258/2004 Sb. (pravidla pro obchody uzavírané zaměstnanci - k § 12 odst. 1 písm. f) ZPKT).

¹⁵⁸ Čl. 12 odst. 1 směrnice 2006/73/ES nebo § 9 odst. 1 vyhl. č. 237/2008 Sb.

¹⁵⁹ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2003/6/ES (Market Abuse Directive).

¹⁶⁰ § 124 odst. 4 písm. c) zákona č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů.

požadavky v případě provádění investičních analýz nebo kterého by se týkal zákaz zneužití informací o neprovedeném pokynu.

- přiměje jinou osobu k uzavření takového obchodu nebo jí uzavření takového obchodu doporučí.

Obchodník s cennými papíry je povinen seznámit osoby se zvláštním vztahem k obchodníkovi s cennými papíry s pravidly pro uzavírání osobních obchodů osob se zvláštním vztahem k obchodníkovi s cennými papíry s dalšími s nimi souvisejícími opatřeními¹⁶¹.

Zavedená opatření musí zajistit, aby obchodník s cennými papíry byl bez zbytečného odkladu informován (oznámením či jinak) o každém osobním obchodu osoby se zvláštním vztahem k obchodníkovi s cennými papíry¹⁶².

O obchodech osob se zvláštním vztahem k obchodníkovi s cennými papíry musí být vedeny záznamy, a to včetně uvedení případných povolení či zákazů, které byly v souvislosti s nimi vydány¹⁶³.

Výjimky z pravidel pro osobní obchody¹⁶⁴:

- Obchody provedené v rámci obhospodařování portfolia, pokud mezi obchodníkem s cennými papíry a osobou se zvláštním vztahem k obchodníkovi s cennými papíry či jinou osobou, na jejíž účet se daný obchod provádí, nedošlo k předchozí komunikaci o obchodu,
- Obchody s cennými papíry kolektivního investování v případě standardních fondů, nebo fondů, které podléhají dohledu podle právních předpisů členského státu stanovujících pravidla pro rozložení rizika rovnocenná pravidlům směrnice UCITS¹⁶⁵, pokud osoba se zvláštním vztahem k obchodníkovi s cennými papíry nebo jiná osoba, na jejíž účet se obchody provádějí, není vedoucí osobou nebo jinou osobou ve vedoucí funkci tohoto standardního fondu.

Další výjimkou je, že v případě několika po sobě jdoucích osobních obchodů osob se zvláštním vztahem k obchodníkovi s cennými papíry uzavíraných na základě pokynu k opakovanému provedení určitého obchodu, nemusí být výše uvedená pravidla aplikována

¹⁶¹ Čl. 12 odst. 2 písm. a) směrnice 2006/73/ES a § 9 odst. 1 písm. e) v. č. 237/2008 Sb.

¹⁶² § 9 odst. 1 písm. f) v. č. 237/2008 Sb.

¹⁶³ § 9 odst. 1 písm. g) v. č. 237/2008 Sb.

¹⁶⁴ § 9 odst. 2 písm. a) a b) v. č. 237/2008 Sb.

¹⁶⁵ Směrnice Rady 85/611/EHS o koordinaci právních a správních předpisů týkajících se subjektů kolektivního investování do převoditelných cenných papírů (SKIPCP neboli UCITS), pokud jde o vyjasnění některých definic.

pro každý obchod zvlášť, pokud jsou uzavírány v souladu s tímto pokynem a pokud pokyn zůstane v platnosti a nezměněn. Obdobně to platí pro ukončení či odvolání takového pokynu za podmínky, že současně s tím nejsou zcizeny finanční nástroje na základě pokynu již nabyté¹⁶⁶.

Původní pravidla pro provádění osobních obchodů byla v porovnání s MiFID upravena vyhláškou¹⁶⁷ mnohem méně podrobně. Obchodník s cennými papíry měl pouze povinnost vnitřním předpisem upravit podmínky, za kterých mohl zaměstnanec takový obchod uzavřít, přičemž mohl toto uzavření podmínit předchozím souhlasem. Dále byl povinen zabránit uzavírání obchodů s finančními nástroji, ohledně kterých zákazník udělil obchodníkovi s cennými papíry pokyn k uzavření obchodu, a to dříve než byl tento pokyn zaznamenán do deníku a byly učiněny nezvratné kroky k jeho provedení¹⁶⁸.

¹⁶⁶ Recital 17 směrnice 2006/73/ES, srovnej s § 10 v. č. 237/2008 Sb.

¹⁶⁷ Vyhláška č. 258/2004 Sb., kterou se stanoví podrobnosti dodržování pravidel obezřetného poskytování investičních služeb a podrobnější způsoby jednání obchodníka s cennými papíry se zákazníky. Zrušena vyhl. č. 237/2008 Sb.

¹⁶⁸ Konzultační materiál Ministerstva financí ČR – Požadavky na organizaci a provoz, s. 27.

ZÁVĚR

Jak vyplývá z výše uvedeného, výskyt konfliktu zájmů není žádnou novinkou posledních let či desetiletí, jeho kořeny sahají hluboko do minulosti, výrazněji všimnout si jej začínáme však především s příchodem „moderního“ bankovníctví. Již na počátku 20. století se vyskytovaly dva modely možného střetu zájmů v USA. Jednak zde docházelo ke konfliktu mezi investičním a svěřeneckým bankovníctvím, kdy banky zneužívaly svého postavení a následkem toho pak poškozovaly zájmy svých klientů, druhak banky těžily z neveřejných informací, které získávaly od svých klientů a zneužívaly jich při obchodování na finančních trzích na úkor těch, kteří tyto informace nevladli. Oba tyto nešvary se ve 20. letech a na počátku let 30. tolik rozmohly, že bylo nutno přijmout zákonnou úpravu, která by tyto eliminovala. Byl tak přijat Banking Act, který měl minimalizovat konflikt zájmů, vytvořit méně rizikový bankovní systém a hlavně obnovit důvěru v něj.

Postupem času ovšem dochází opět k další a další liberalizaci trhu, jsou čím dál více stírány rozdíly a bariéry mezi komerčním a investičním bankovníctvím, a to je třeba opět vždy vhodně upravit zákonnými prostředky, neboť riziko zneužití jde ruku v ruce s pokračující liberálností.

V posledních desetiletích dochází ke globalizaci celosvětového trhu, sjednocování a propojování prakticky všech jeho částí a oblastí. To se samozřejmě dotýká i bankovníctví. Ještě patrnější je propojenost či spíše jakási „jednotnost“ trhu v oblasti území členských zemí Evropské unie. Byla přijata řada nařízení a směrnic, která upravují problematiku v daných oblastech, především Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/39/ES o trzích finančních instrumentů (MiFID), která vznikla kvůli rostoucímu množství finančních a investičních služeb poskytovaných zákazníkům a jejímž cílem je harmonizovat ochranu investorů a umožnit přeshraniční služby po celé unii při zajištění větší transparentnosti cen finančních nástrojů. Do její působnosti mohou spadat i retailové banky a jiní poskytovatelé finančních služeb, pokud poskytují jednu nebo více specifických investičních služeb nebo činností regulovaných směrnicí. Jedním z dopadů směrnice MiFID na firmy podléhající regulaci jsou nové požadavky, jež se týkají organizace obchodní činnosti v souvislosti se snahou o větší kontrolu a evidenci obchodů.

Nová úprava střetu zájmů vycházející z této směrnice se naplno projevila i v našem právním řádu. V dřívější koncepci české právní úpravy bylo jasným cílem vůbec zamezit vzniku střetu zájmů. Cílem úpravy střetů zájmů podle MiFID však není zcela vyloučit vznik

střetů zájmů (to ani není úplně možné), ale zajistit, aby obchodník s cennými papíry přijal všechna přiměřená opatření k tomu, aby v jejich důsledku nedošlo k poškození zájmů zákazníků. Proto mnohá ustanovení MiFID (jako např. úprava best execution, provádění pokynů zákazníků, zákaz přijímání či poskytování pobídek aj.) se snaží chránit zájmy zákazníků před poškozením v důsledku existence střetu zájmů. Skutečnost, že obchodník s cennými papíry nebo určitý zákazník může získat prospěch (nebo se vyhnout ztrátě) totiž sama o sobě nepředstavuje střet zájmů. O střet zájmů se jedná až v případě, že tento prospěch (či výhoda) zároveň představuje možnou nevýhodu pro (jiného) zákazníka.

Náš právní řád převzal i třístupňovou strukturu směrnice úpravy systému řešení střetů zájmů, jež je tvořena nejprve zjišťováním střetu zájmů, dále řízením zjištěného střetu a následným oznámením střetu zájmů. Obchodník s cennými papíry je povinen učinit všechny přiměřené kroky ke zjištění střetů zájmů mezi ním (včetně jeho vedoucích osob, zaměstnanců a vázaných zástupců) a jeho zákazníky nebo mezi zákazníky navzájem, které vzniknou v průběhu poskytování investiční služby. Obchodník je dále povinen zavést a udržovat účinné postupy k řízení střetů zájmů. Pokud tato opatření v konkrétním případě nepostačují k tomu, aby s dostatečnou jistotou zajistila, že nedojde k nebezpečí poškození zájmů zákazníků, je obchodník s cennými papíry povinen zákazníkovi jasně sdělit obecný charakter nebo zdroje střetu zájmů, a to před provedením obchodu na jeho účet.

S úpravou střetu zájmů je spojena i úprava uzavírání osobních obchodů osob se zvláštním vztahem k obchodníkovi s cennými papíry. Cílem této úpravy je zabránit osobám, při jejichž činnosti vzniká nebezpečí střetu zájmů poškozujících zákazníka či které přicházejí do styku s vnitřními informacemi, uzavírat nebo pomáhat jiným osobám uzavřít takové obchody, které by představovaly zneužití informací, k nimž získaly přístup díky výkonu své funkce.

Co se týče přímo Zákona o bankách, § 19 v podstatě jediný, který upravuje konflikt zájmů v této oblasti.

Dle ustanovení § 19b, odstavce 1, je banka povinna zabránit při provádění obchodů s investičními nástroji využívání informací získaných v souvislosti s jejími úvěrovými obchody a naopak. Cílem této úpravy je zabránit zneužívání dosud veřejně nepřístupných informací, které získá banka z titulu jiné činnosti, k získání majetkového prospěchu banky. Zneužití důvěrných vnitřních informací ve prospěch jednoho účastníka trhu je v rozporu s pravidly hospodářské soutěže. Ustanovení § 19b představuje první úpravu tohoto žádoucího postupu.

Ke splnění povinností uvedených v odstavci 1 je banka povinna zejména učinit ve svém organizačním, řídicím a kontrolním systému opatření zajišťující oddělení úvěrových obchodů a obchodů s investičními nástroji (§ 19b, odst. 2). Zde nepostačí pouze oddělení investiční a úvěrové činnosti do samostatných útvarů banky, ale musí dojít i k oddělení toku informací o jednotlivých obchodech s klienty včetně řešení problémů klienta. Banka má povinnost zabránit tomuto využívání informací nejen na centrální úrovni, ale i v pobočkové síti.

Dle § 21 odst. 2 ZoB je banka a pobočka zahraniční banky je povinna evidovat v rámci účetnictví odděleně obchody na účet klienta a obchody na účet banky nebo zahraniční banky. Doklady o uskutečněných obchodech jsou banky a pobočky zahraničních bank povinny uschovávat po dobu nejméně 10 let. To by mělo také napomoci dostatečné kontrole transparentnosti prováděných obchodů a ochraně klienta před konfliktem zájmů.

Obchodníci s cennými papíry či banky mají mít zavedeny tzv. čínské zdi, tedy určitá opatření či mechanismy, které mají za úkol předcházet střetu zájmů. Jde o personální a organizační oddělení některých činností v rámci obchodníka. Tyto činnosti pak nemohou být vykonávány stejným zaměstnancem a s tím souvisí i požadavek fyzického oddělení některých pracovišť. Toto rozdělení, spolu s obecnými zásadami kontroly (princip „čtyř očí“, dvou podpisů apod.), by mělo vést k efektivnějšímu výkonu vnitřní kontroly, k prevenci případů poskytování služeb v rozporu s požadavkem odborné péče a případů, kdy dochází k narušení čestnosti obchodování a průhlednosti kapitálovém trhu.

Dále problém pak částečně řeší zejména § 20 vyhlášky ČNB č. 123/2007 Sb., o pravidlech obezřetného podnikání a zbytek je na interních předpisech jednotlivých bank, jejichž kvalita ovšem není dostatečně posuzována a kontrolována. Banky si své vnitřní předpisy úzkostlivě tají a klienti mají jen velmi malou možnost nahlédnout podrobněji do této problematiky.

Právní úprava této oblasti, a systém zabezpečení týkající se těchto otázek, tedy je na standardní úrovni a záleží na bankách, jak poctivě budou přistupovat k nastaveným pravidlům a také na orgánech dohledu, v jaké míře budou moci tento dohled vykonávat a jak se jim podaří upozornit na vyvstanuvší problémy a příp. jak bude sjednána náprava. Je to v zájmu nejen bank samotných, ale také nás všech i byť jako jen potenciálních klientů.

Seznam zkratk používaných v textu

BIS	Bank for International Settlements
BRKI	Bankovní registr klientských informací
CBCB	Czech Banking Credit Burelu
CESR	Comittee of European Securities Regulators
ČNB	Česká národní banka
ČNR	Česká národní rada
EK	Evropská komise
EP	Evropský parlament
ES	Evropská společenství
ESC	European Securities Comittee
EU	Evropská unie
ISD	Investment Directive
MiFID	Markets in Financial Instruments Directive
MTF	Multilateral trading facility
NRKI	Nebankovní registr klientských informací
UCITS	Undertakings for Collective Investment in Transferable Securities
ZoB	Zákon o bankách
ZPKT	Zákon o podnikání na kapitálovém trhu

Seznam použité literatury a pramenů

Literatura:

Bakeš M. a kol. Finanční právo. 4. aktualizované vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 471, ISBN 80-7179-431-7

Balko L. Bankové právo, 1.vydání. Bratislava: Elita 2000, s. 331, ISBN 80-8044-069-7

Dědič J., Čech P. Obchodní právo po vstupu ČR do EU, 2.doplňené a aktualizované vydání, Praha : BOVA POLYGON, 2005, s. 485, ISBN 80-7273-122-X

Ditrichová J. Studijní materiály k předmětu bankovníctví, Univerzita Hradce Králové, 2007.

Dvořák P., Bankovníctví pro bankéře a klienty, 3. vydání. Praha : Linde, 2005, s. 681, ISBN 80-7201-515-X

Gerloch A. Teorie práva, 4. upravené vydání. Plzeň : Čeněk, 2007, s. 343, ISBN 978-80-7380-023-9

Liška P. Zákon o bankách, Praha : C. H. Beck, 1999, s. 677, ISBN 80-7179-176-8

Malenovský J. Mezinárodní právo veřejné, 5. podstatně upravené a doplněné vydání, Brno : Masarykova univerzita, 2004, s. 551, ISBN 978-80-210-4474-6

Musílek P. Finanční trhy a investiční bankovníctví, Praha : ETC Publishing, 1999, s. 852, ISBN 80-86006-78-6

Revenda Z., Mandel M., Koderá J., Musílek P., Dvořák P., Brada J. Peněžní ekonomie a bankovníctví, 4. vydání. Praha : Management Press, 2005, s. 634, ISBN 80-7261-031-7

Články v periodických:

Jennings M. Transparentnost trhu, zvýšení ochrany investorů v EU, Bankovníctví č. 2/2007, s. 20-21.

Kučera P. Registry už neposkytují jen údaje o dlužnících, Bankovníctví č. 3/2008, s. 25-26.

Polák V. Archivace podle MiFID, Bankovníctví č. 5/2007, s. 20-22.

Šárovec R. Podnikání v rámci jednotné bankovní licence, Bankovníctví č. 9/2008, s. 30-31.

Elektronické zdroje:

Konzultační materiál Ministerstva financí ČR – Požadavky na organizaci a provoz. Dostupné z WWW: < <http://www.cnb.cz> >

Seznam příloh:

Příloha č. 1: Seznam bank a poboček zahraničních bank působících na území ČR

Příloha č. 2: Seznam investičních společností působících na území ČR

Příloha č. 1: Seznam bank a poboček zahraničních bank působících na území ČR

Banky a pobočky zahraničních bank (stav ke dni 31.03.2009)

IČ	Obchodní název subjektu Příjmení jméno / (tituly)	Kontaktní adresa subjektu			Země	Datum od
		Ulice	Město, obec	PSČ		
47607921	ABN AMRO Bank N.V.	Jungmannova 24	Praha 1	111 21	CZ	2.6.1992
47116102	Banco Popolare Česká republika, a.s.	Lazarská 1718/3	Praha 1	111 21	CZ	6.1.1993
27427901	Bank of Tokyo-Mitsubishi UFJ (Holland) N.V. Prague Branch organizační složka	Klicperova 3208/12	Praha 5	150 00	CZ	19.1.2006
28428943	Banka mezinárodní spolupráce, a.s.	Břehová 208/8	Praha 1	110 00	CZ	15.7.2008
27943445	BRE Bank S.A., organizační složka podniku	Praha 2, Jugoslávská 1	Praha 2	120 00	CZ	18.7.2007
27391639	CALYON S.A., organizační složka	Ovocný trh 8	Praha 1	117 19	CZ	5.8.2005
28198131	Citibank Europe plc, organizační složka	Evropská 423/178	Praha 6	166 40	CZ	10.9.2007
47610921	COMMERZBANK Aktiengesellschaft, pobočka Praha	Jugoslávská 1	Praha 2	120 21	CZ	23.11.1992
63078333	Česká exportní banka, a.s. , zkráceně ČEB, a.s.	Vodičkova 34/701	Praha 1	111 21	CZ	1.3.1995
45244782	Česká spořitelna, a.s.	Olbrachtova 1929/62	Praha 4	140 00	CZ	30.12.1991
49241397	Českomoravská stavební spořitelna a.s.	Vinohradská 3218/169	Praha 10	100 17	CZ	27.8.1993
44848943	Českomoravská záruční a rozvojová banka, a.s.	Jeruzalémská 964/4	Praha 1	110 00	CZ	28.1.1992
1350	Československá obchodní banka a.s.	Radlická 333/150	Praha 5	150 57	CZ	21.12.1964
60433566	Deutsche Bank Aktiengesellschaft Filiale Prag, organizační složka	Jungmannova 34	Praha 1	111 21	CZ	20.10.1993
27362329	Fortis Bank SAVNV, pobočka Česká republika	Ovocný Trh 8	Praha 1	117 19	CZ	26.5.2005
25672720	GE Money Bank, a.s.	Vyskočilova 1422/1a	Praha 4, Michle	140 28	CZ	9.6.1998
65997212	HSBC Bank plc - pobočka Praha	Millenium Plaza, V Celnici 10	Praha 1	117 21	CZ	13.6.1996
13584324	Hypoteční banka, a.s.	Radlická 333/150	Praha 5	150 57	CZ	10.1.1991
49279866	ING Bank N.V.	Nádražní 344/25	Praha 5	150 00	CZ	17.12.1992
47115378	J&T BANKA, a.s.	Pobřežní 297/14	Praha 8	186 00	CZ	13.10.1992

45317054	Komerční banka, a.s.	Na Příkopě 33 čp. 969	Praha 1	114 07	CZ	5.3.1992
14893649	LBBW Bank CZ a.s.	Vítězná 1/126	Praha 5	150 00	CZ	23.1.1991
60192852	Modrá pyramida stavební spořitelna, a.s.	Bělehradská 128, čp. 222	Praha 2	120 21	CZ	9.12.1993
26080222	Oberbank AG pobočka Česká republika	nám. Přemysla Otakara II. 6/3	České Budějovice	370 01	CZ	1.11.2003
47116129	PPF banka a.s.	Evropská 2690/17	Praha 6	160 41	CZ	31.12.1992
27184765	PRIVAT BANK AG der Raiffeisenlandesbank Oberösterreich, pobočka Česká republika	Dlouhá 26/709	Praha 1	110 00	CZ	3.8.2004
49241257	Raiffeisen stavební spořitelna a.s.	Koněvova 2747/99	Praha 3	130 45	CZ	4.9.1993
49240901	Raiffeisenbank a.s.	Hvězdova 1716/2b	Praha 4	140 78	CZ	25.6.1993
671126	Raiffeisenbank im Stiftland eG pobočka Cheb, odštěpný závod	Kubelíkova 4	Cheb	350 02	CZ	19.9.1993
60197609	Stavební spořitelna České spořitelny, a.s.	Vinohradská 180	Praha 3	130 11	CZ	13.6.1994
28454111	Straumur-Burdaras Investment Bank hf - organizační složka	Náměstí republiky 1079/1a	Praha 1	110 00	CZ	20.6.2008
64948242	UniCredit Bank Czech Republic, a.s.	Na Příkopě 858/20	Praha 1	111 21	CZ	1.1.1996
25083325	Volksbank CZ, a.s.	Lazarská 8	Praha 2	120 00	CZ	1.1.1997
48550019	Všeobecná úverová banka a.s., pobočka Praha; zkráceně: VUB, a.s., pobočka Praha	Pobřežní 3	Praha 8	186 00	CZ	14.1.1993
49060724	Waldviertler Sparkasse von 1842 AG	Klásterská 126/II	Jindřichův Hradec	377 01	CZ	21.4.1994
47115289	Wüstenrot - stavební spořitelna a.s.	Na Hřebenech II. 1718/8	Praha 4	140 23	CZ	28.9.1992
26747154	Wüstenrot hypoteční banka a.s.	Na Hřebenech II. 1718/8	Praha 4	140 23	CZ	23.12.2002

Příloha č. 2: Seznam investičních společností působících na území ČR

Investiční společnosti (stav ke dni 31.03.2009)

IČ	Obchodní název subjektu		Kontaktní adresa subjektu			
	Příjmení jméno / (tituly)	Ulice	Město, obec	PSČ	Země	Datum od
49241699	AKRO investiční společnost, a.s.	Slunná 547/25	Praha 6	162 00	CZ	08.10.1993
27437558	AMISTA investiční společnost, a.s.	Pobřežní 620/3	Praha 8	186 00	CZ	20.09.2006
63470411	ATLANTIK Asset Management investiční společnost, a.s.	Hilleho 1843/6	BRNO	602 00	CZ	16.09.2004
27590241	Avant Fund Management investiční společnost, a.s.	Václavské náměstí 1	Praha 1	110 00	CZ	04.04.2007
64579018	AXA investiční společnost, a.s.	Lazarská 13/8	Praha 2	120 00	CZ	16.09.2004
27712338	Bayerische Investment Fond a.s. – investiční společnost	Čápkova 34	Brno	602 00	CZ	30.08.2007
27911497	Conseq investiční společnost, a.s.	Rybná 682/14	Praha 1	110 05	CZ	17.05.2007
60192445	CREDIT SUISSE ASSET MANAGEMENT investiční společnost, a.s.	Lazarská 13/8	Praha 2	120 00	CZ	14.10.1993
43873766	ČP INVEST investiční společnost, a.s.	Purkyňova 74/2	Praha 1	110 00	CZ	28.01.1992
25677888	ČSOB investiční společnost, a.s. – člen skupiny ČSOB	Radlická 333/150	Praha 5	150 57	CZ	01.07.1998
27951685	Fortius Global Investments, investiční společnost, a.s.	Janáčkovo nábř. 140/55	Praha 5	150 00	CZ	08.01.2008
27927814	Hanover Asset Management, investiční společnost, a.s.	Malé náměstí 144/1	Praha 1	110 00	CZ	02.10.2008
60196769	Investiční kapitálová společnost KB, a.s.	Dlouhá 34, čp. 713	Praha 1	110 15	CZ	01.05.1994
44796188	Investiční společnost České spořitelny, a.s.	Evropská 2690/17	Praha 6	160 00	CZ	27.12.1991
47672684	J&T ASSET MANAGEMENT, INVESTIČNÍ SPOLEČNOST, a.s.	Pobřežní 14/297	Praha 8	186 00	CZ	20.11.1992
27405575	ORION CAPITAL MANAGEMENT investiční společnost, a.s.	Rooseveltova čp. 166	Praha 6	160 00	CZ	22.12.2006
63078295	Pioneer investiční společnost, a.s.	Karolinská 650/1	Praha 8	186 00	CZ	08.03.1995
26857791	PROSPERITA investiční společnost, a.s.	U Centrumu 751	Orlová - Lutyně	735 14	CZ	21.06.2005
27647188	Realtia investiční společnost, a.s.	Rozkošného 1058/3	Praha 5	150 00	CZ	05.09.2007
27567117	REICO investiční společnost České spořitelny, a.s.	Antala Staška 2027/79	Praha 4	140 00	CZ	27.11.2006

Summary

The main aim of this Master's Degree thesis is to analyse legal questions about commercial and investment banking.

Just before I get to some concrete aspects of these problems, it is necessary to deal with general theses of banking in part one in itself.

It is possible and it would be an honour for me, if any ordinary person will read my thesis, so for that reason I think it is necessary to explain at the very beginning what the conception of banking is, what is its object and from which sources the legal form is coming-out.

Banking is based first of all on economics. That is the reason, why at the beginning of third subchapter I explain economic characteristic of the bank firstly, following by legal point of view.

As a student of law school, and not a student of economics, I should concentrate only at legal nature of my thesis and not economic, but I am really persuaded, that both science disciplines are so connected and close-knitted, so it is impossible to totally disconnect or separate them.

Subchapter Four reflects about that and describes essential bank functions.

I finally get into banking system in subchapter Five, to its regulation a characteristic of its particular types of banking systems, which outline us slowly the problem of connection or separation of these particular banking system types. Of course, the main task for us is the connection or disconnection between commercial and investment banking systems.

After short excursion to central banking, its standing, major goals and functions in subchapter Six, I subsequently just in next chapter get to commercial banking, its characteristics and classification by different angles.

In part Two I deal with investment sphere, where in subchapter of models of integration I am getting back to characteristics of banking types from subchapter Five and I extend the historical progress of separation both, commercial and investment banking spheres in the USA, which was so typical for this area and it expanded to many other countries in the world from there.

If it comes to full connection between commercial and investment banking in very universal banking system or full separation of them, always it brings either advantages or disadvantages. There are a lot of problematic aspects here. One of the most significant is security of name and description accompanying the battle of interest. Chapter eight is trying to solve this problem. Naturally, it involves an elaboration of security of name and description

in banking area, which is the most important for the subject matter of my thesis. Fundamental areas are composed of the battle of interest, then retention of bank secret and giving bank references at the observation of laws.

The year 2007 or 2008 was the year of big changes not only in banking, but in whole market in itself. Markets in Financial Instruments Directive (MiFID) was passed by European parliament and Council and member states of The European Union were obliged to specific date to implementation the MiFID to their national legal orders. The Directive afflicted to many different areas of our Czech legal order, it was necessary to novelize the Banking Act, Act of Collective Investment and many other acts. The implementation mostly touches The Act of Business on Capital Market, which had to be changed by major part.

Part Three is generally dealing with the MiFID Directive, about its impacts and main changes, which fetches along and it is followed by comparison of implementation of the Directive to the Act of Business on Capital Market and which changes it brings in comparison with original legal form. Then the problem of the battle of interest comes again in comparison with original legal form.

The reason why I have decided to choose this topic is that I am really interested in banking and I hope one day I will be able to work there.

In the conclusion I summarize the problems mentioned in previous text and give my opinion that the legal form and system security in this area is on standard level and rest with banks only how fair and seriously they will approach to regulations and also rest with supervisory bodies how they will execute the supervision. It is all in the interest either of banks or all of us as a clients or potential clients.

Klíčová slova/ key words

Klíčová slova : Komerční bankovníctví; Investiční bankovníctví; Konflikt zájmů;

Key – words : Commercial Banking; Investment Banking; Battle of Interest;